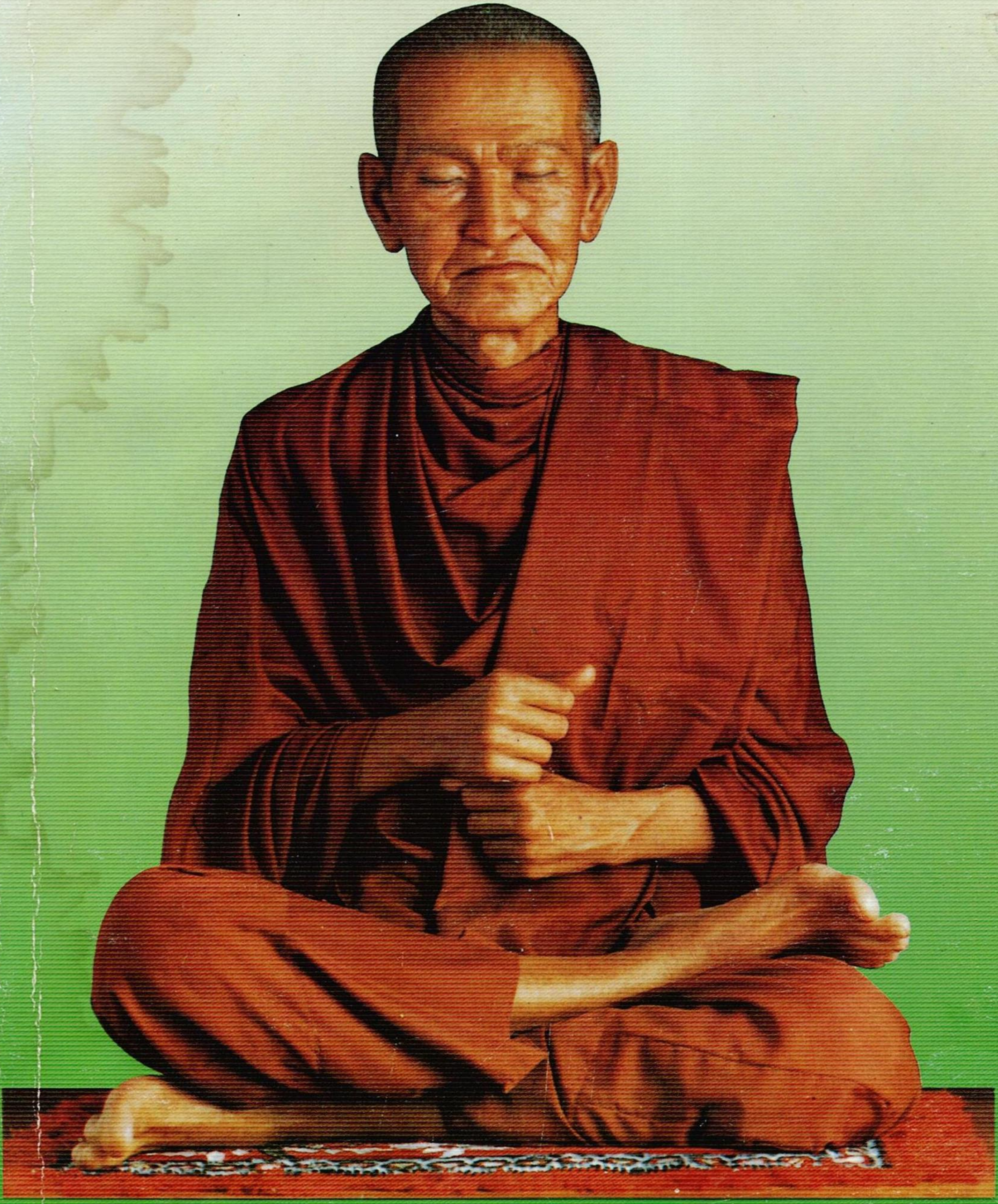

อนุสรณ์

คุณแม่ยุคล วงศ์ทองคำ

(แบบ ค.)

หมายรับสั่งที่ ๑๒๙๘๖

สำนักพระราชวัง

๙ กรกฎาคม ๒๕๔๒

พระราชทานเพลิงศพ นางยุคล วงศ์ทองคำ เป็นกรณีพิเศษ ณ เมรุวัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

วันเสาร์ที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๔๒ เวลา ๑๗.๐๐ น. พระราชทานเพลิง.

ประภาพรรณ/พิมพ์/ [illegible] /ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ นางยุคล วงศ์ทองคำ เพื่อทราบ เครื่องพระราชทานเพลิงและเจ้าพนักงานผู้เชิญมานี้ เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่งโดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

สำนักงานผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ
ชั้น ๓ อาคาร ๑ เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

๖ กรกฎาคม ๒๕๔๒

เรื่อง ขอพระราชทานเพลิงศพเป็นกรณีพิเศษ

เรียน เลขาธิการพระราชวัง

ข้าพเจ้า พันตำรวจเอก วีระ วงศ์ทองคำ ตำแหน่งรองผู้บังคับการชุดสืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริง ส่วนสืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริง สำนักงานจเรตำรวจ สังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ผู้เป็นบุตร นางยุคล วงศ์ทองคำ อายุ ๗๕ ปี ได้ถึงแก่กรรมด้วยโรคชราภาพ ณ บ้านเลขที่ ๓๐๑/๒๕๑ หมู่ที่ ๖ เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๔๒ เวลา ๐๙.๓๐ น.

เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวที ตอบแทนพระคุณเป็นครั้งสุดท้าย ที่ท่านมีความอดทนได้อบรมเลี้ยงดูสั่งสอนให้บุตรหลานได้รับการศึกษาเล่าเรียน จนเข้ารับราชการเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่และเป็นคนดีรับใช้บ้านเมืองด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เพื่อเป็นเกียรติแก่วงศ์ตระกูล จึงขอพระราชทานเพลิงศพให้กับ นางยุคล วงศ์ทองคำ ผู้เป็นมารดา ณ เมรุวัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร ในวันเสาร์ที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๔๒ เวลา ๑๗.๐๐ น.

การจะควรประการใดสุดแล้วแต่จะกรุณา

ขอแสดงความนับถือ

พันตำรวจเอก [signature]

(วีระ วงศ์ทองคำ)

รองผู้บังคับการชุดสืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริง

ส่วนสืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริง สำนักงานจเรตำรวจ

โทร. ๒๐๕๑๒๖๕ - ๖
๐๑ - ๘๓๘๙๑๑๘

สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานเพลิงศพ นางยุคล วงศ์ทองคำ เป็นกรณีพิเศษ ในวันเสาร์ที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๔๒ เวลา ๑๗.๐๐ น. ณ เมรุวัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อม หาที่สุดมิได้ หากดวงวิญญาณของ นางยุคล วงศ์ทองคำ จะสามารถหยั่งทราบได้ ด้วยญาณวิถีใด ๆ จะต้องมีความปราบปลื้มปิติโสมนัส และสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ เป็นล้นพ้น

ข้าพระพุทธเจ้า บุตร ธิดา เขย สะใภ้ หลาน เหลน และบรรดาญาติ ๆ ของ นางยุคล วงศ์ทองคำ ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส กราบถวายบังคมแทบเบื้องยุคลบาท ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น ขอเทิดทูนพระมหากรุณาธิคุณไว้เหนือเกล้าเหนือกระหม่อม เพื่อเป็นสรรพสิริสวัสดิ์พัฒนมงคลสูงสุดแก่วงศ์ตระกูลสืบไป และถวายความจงรักภักดีในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท และพระบรมราชจักรีวงศ์ ตลอดนิจนิรันดร์

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า

พันตำรวจเอก วีระ - นางเปรมฤดี	วงศ์ทองคำ
พันตำรวจโท ณรงค์ - นางนงลักษณ์	วงศ์ทองคำ
นายกัมพล - นางลำยอง	วงศ์ทองคำ
นางปราณี - นายสมาน	กิตติกูล
นางวัลลภา - นายพลพิบูลย์	วิบูลย์พานิช
นางจิตติมา - นายปรีชา	ฮุ้นสกุล
นายดาบตำรวจ เฉลิมชัย-นางนวพร	วงศ์ทองคำ
นางสาวจิราภรณ์	วงศ์ทองคำ
นายดาบตำรวจ ศิริชัย - นางขวัญใจ	วงศ์ทองคำ
นางนฤมล - นายชัยชนก	เทพสุนทร

คุณแม่ยุคล วงศ์ทองคำ

ชาตะ ๔ กรกฎาคม ๒๔๖๖

มรณะ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๔๒

อายุ ๗๖ ปี

ประวัติ
คุณแม่ยุคล (รัตนยุวัน) วงศ์ทองคำ

คุณแม่ยุคล (รัตนยุวัน) วงศ์ทองคำ เป็นบุตรีของ ร.ท.โย๊ะ รัตนยุวัน รน. กับนางสิงห์โต (รักราษฎร์) รัตนยุวัน เป็นบุตรคนที่ ๓ ในจำนวนพี่น้องทั้งหมด ๔ คน คือ

๑.	นางยุวัน	(รัตนยุวัน) วงศ์ทองคำ	(ถึงแก่กรรม)
๒.	นางสาวยุพา	รัตนยุวัน	(ถึงแก่กรรม)
๓.	นางยุคล	(รัตนยุวัน) วงศ์ทองคำ	(ถึงแก่กรรม)
๔.	นายถาวร	รัตนยุวัน	

เกิดเมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๔๖๖ ที่ป้อมพระจุลฯ จ.สมุทรปราการ และได้มาเติบโตที่บ้านสำแล ต.บ้านกระแชง อ.เมือง จ.ปทุมธานี ท่านจบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จากโรงเรียนปทุมวิไล ต่อมาท่านได้สมัครเข้าศึกษาต่อผดุงครรภ์ แต่อายุไม่ครบ ประกอบกับ ร.ท.โย๊ะ รัตนยุวัน รน. และนางสิงห์โต รัตนยุวัน ได้เสียชีวิตลง ท่านจึงไม่ได้ศึกษาต่อ หลังจากสูญเสียคุณพ่อและคุณแม่ไป ท่านได้อาศัยอยู่กับพี่สาวและน้องชาย และได้สมรสกับคุณพ่อสวัสดิ์ วงศ์ทองคำ ปลัดอำเภออยู่ที่ จ.ปทุมธานี คุณพ่อมีพื้นเพอยู่ชุมชนวัดน้ำอาบ อ.โพธิ์ทอง จ.อ่างทอง มีบุตร-ธิดา รวม ๑๐ คน คือ

๑. พ.ต.อ. วีระ วงศ์ทองคำ สมรสกับ นางเปรมฤดี รัศมีแจ่ม
มีบุตร ๒ คน คือ
- นายสิทธิ วงศ์ทองคำ
- นายคงยศ วงศ์ทองคำ

๒. พ.ต.ท. ณรงค์ วงศ์ทองคำ สมรสกับ นางนงลักษณ์ จามรมาร
มีบุตร-ธิดา ๒ คน คือ
- นางสาวกนกพร วงศ์ทองคำ
- นายจีรยุทธ วงศ์ทองคำ

๓. นายกัมพล วงศ์ทองคำ สมรสกับ นางลำยอง นกด่วน
มีบุตร-ธิดา ๓ คน คือ
- นายศุภชัย วงศ์ทองคำ
- นางสาวนวรัตน วงศ์ทองคำ
- ด.ญ. สุภาวดี วงศ์ทองคำ

๔. นางปราณี วงศ์ทองคำ สมรสกับ นายสมาน กิตติกูล
มีบุตร-ธิดา ๓ คน คือ
- นางสาวปวีณ กิตติกูล
- นายภิญโญ กิตติกูล
- นางสาวโสภิตา กิตติกูล

๕. นางวัลลภา วงศ์ทองคำ สมรสกับ นายพลพิบูลย์ วิบูลย์พานิช
มีธิดา ๒ คน คือ
- นางสาวอุดมลักษณ์ วิบูลย์พานิช
- นางสาวกรรภิรมย์ วิบูลย์พานิช

๖. นางจิตติมา วงศ์ทองคำ สมรสกับ นายปรีชา ฮุ้นสกุล
มีธิดา ๒ คน คือ
- นางสาวเขมิกา ฮุ้นสกุล
- นางสาววันวิสาข์ ฮุ้นสกุล

๗. ด.ต. เฉลิมชัย วงศ์ทองคำ สมรสกับ นางนวพร ขันธโสภณ
มีบุตร ๑ คน คือ
- นายพงศ์โสภณ วงศ์ทองคำ

๘. นางสาวจิราภรณ์ วงศ์ทองคำ

๙. ด.ต. ศิริชัย วงศ์ทองคำ สมรสกับ นางขวัญใจ จันทร์ชำนาญ
มีบุตร ๒ คน คือ
- ด.ช. ณัฐภัทธ วงศ์ทองคำ
- ด.ช. พชรพล วงศ์ทองคำ

๑๐. นางนฤมล วงศ์ทองคำ สมรสกับ นายชัยชนก เทพสุนทร
มีบุตร-ธิดา ๒ คน คือ

- ด.ญ. ชิดชนก เทพสุนทร
- ด.ช. กันติภณ เทพสุนทร

การเลี้ยงดูลูก ๆ ทั้ง ๑๐ คน ให้กินอิ่มนอนหลับ มีการศึกษาที่ดี ไม่ใช่เรื่องง่ายในสภาวะตอนนั้น คุณพ่อรับราชการเป็นปลัดอำเภอ ลำพังเงินเดือนของคุณพ่อไม่พอเลี้ยงดูลูก ๆ ให้ได้รับการศึกษาทุกคนได้ คุณแม่ได้เสียสละทรัพย์สิน เงินทอง และหยาดเหงื่อ แรงงาน ทำทุกอย่างเพื่อให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้น เพื่อให้ลูก ๆ ได้รับการศึกษาที่ดี และมีหน้าที่การงานทุกคน จนกระทั่งเป็นที่ยอมรับของชาวบ้านแถวนั้น

คุณแม่ยุคล ท่านมีโรคประจำตัว คือ หอบหืด นาน ๆ จะมีอาการสักครั้ง พอพ่นยาอาการก็จะดีขึ้น

พ.ศ. ๒๕๒๒ ท่านได้ป่วยเป็นถุงน้ำที่ตับ และได้รับการรักษาโดยการผ่าตัด ที่โรงพยาบาลรามาธิบดี หลังจากนั้นท่านก็แข็งแรงมาโดยตลอด

พ.ศ. ๒๕๓๘ ป่วยเป็นโรคเส้นเลือดในสมองตีบ ได้รับการรักษาด้วยยาจากโรงพยาบาลรามาธิบดี โดยตลอด ต้องรับประทานยาเป็นประจำ ในระหว่างที่ป่วย ท่านได้แวะเวียนไปอาศัยอยู่กับบรรดาลูกสาว ตามบ้านต่าง ๆ

พ.ศ. ๒๕๔๒ ป่วยเป็นโรคมะเร็งลำไส้ใหญ่ ได้รับการรักษาโดยการผ่าตัดจากโรงพยาบาลรามาธิบดี หลังผ่าตัดได้กลับบ้านไปรักษาตัวต่อที่บ้านของลูกสาวคนที่ ๕ หลังจากนั้นประมาณ ๑ เดือน ท่านก็ได้เสียชีวิตลง เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๔๒ เวลา ๐๙.๓๐ น. รวมสิริอายุได้ ๗๖ ปี

❀❀❀❀❀❀❀❀❀

ประวัติ

คุณแม่ยุคล วงศ์ทองคำ สกุลเดิม รัตนยุวัน

พจนประพันธ์วาทีมีต่อไป

แม่ยุคลรัตนยุวัน	เป็นลูกท่านเรือโทโยะปีมาโถ
มีมารดาพาสร้างนางสิงห์โต	ดุจดังโซ่ร้อยใจให้สกุล ฯ
คุณแม่ท่านนั้นนับจับเนื้อความ	คนที่สามถามได้ใจเกื้อหนุน
พี่คนแรกแจกทานบำเพ็ญบุญ	ก่อสร้างทุนหนุนชื่อซื้อยุวัน ฯ
คนที่สองน้องรองผองถามหา	ชื่อยุพาสาสุขเกษมสันต์
คนที่สามนามยุคลท่าน	ใจแม่นั้นพลันสู้พร่ำสอน ฯ
คนที่สี่มีนามถามไถ่ได้	สุดชื่นใจได้นามยามไม่ซ้อน
คุณพ่อท่านนั้นตั้งนายถาวร	ประสาทพรวอนสงฆ์คงมั่นธรรม ฯ
คุณแม่เกิดเลิศศรีสิ่กรกฎา	พ.ศ.หาสองสี่หกหกอุปถัมภ์
ที่จุดติกอเกิดประเสริฐนำ	แผ่นดินธรรมค้ำน้อมป้อมพระจุล ฯ
ที่แม่เกิดเลิศล้นสินธุ์ศาสตร์สัตย์	ขึ้นจังหวัดจัดนำค้ำเกื้อหนุน
สมุทรปราการท่านเกิดเลิศพระคุณ	ท่านโตคุ้นหนุนคุ้มปทุมธานี ฯ
การศึกษาพาเสริมเพิ่มความรู้	แม่ต้องสู้ครูสอนย้อนถ้วนถี่
ประถมต้นจนเสร็จศึกษาดี	ประถมสี่มีต่อขอศาสตร์สอน ฯ
มัธยมศึกษาปีที่หก	แม่ยอยกโรงเรียนเพียรสอนซ้อม
ปทุมวิไลได้เรียนเพียรมาก่อน	ครูพร่ำสอนตอนเด็กเล็กเติบใหญ่ ฯ
คุณแม่ท่านนั้นเสริมเติมความรู้	จากท่านครูผู้สอนวอนกราบไหว้
การศึกษาพอควรชวนใส่ใจ	พ่อแม่ไปไม่กลับลับจากโลก ฯ
กาลต่อมาคุณแม่ยุคลท่าน	สมรสกันกับพ่อคลายดับโศก
คุณพ่อสวัสดิ์โชว์ศักดิ์ดีโลก	หายวิโยคโศกสลายชายในใจ ฯ
คุณแม่ท่านพลันแต่งแจงสมรส	ตามกำหนดกฎเกณฑ์เห็นแจ่มใส
คุณพ่อท่านนั้นอยู่ชุมชนใหญ่	ถึงแสนไกลได้นัดวัดน้ำอาบ ฯ

อำเภอโตโพธิ์ทองจ้องสวรรค์สร้าง จังหวัดอ่างทองไทยให้ท่านทราบ
ทั้งสองท่านสรรค์สุขบุญละบาป อัตตะภาพกราบไหว้พระสัมพุทธ ฯ

กิจการงานท่านนำทำเสริมหลัก ด้วยความรักภักดีศรีผ่องผุด
สร้างฐานะกะการงานบริสุทธิ์ ต้องด้วยพุทธโอวาทศาสนีย์ ฯ

คุณแม่ท่านนั้นลำบากตรากตรำสู้ มิอดสูสู้จนทนทุกข์ที่
รวยหรือจนทนสู้ด้วยความดี พ่อแม่มีเลี้ยงลูกปลูกฝังนำ ฯ

ท่านมีลูกปลูกรักศักดิ์ค้ำจุน ท่านเกื้อหนุนจุนเพิ่มเริ่มอุปถัมภ์
ลูกสิบคนดลช่วยอำนวยธรรม พ่อแม่นำพร่ำสั่งระวังลูก ฯ

บุตรคนแรกเป็นชายใจแม่ฝัน เป็นนายพันตำรวจเอกดิเรกยศ
ท่านให้นามวีระเกียรติปรากฏ พร้อมสมรสกับนางเปรมฤดี ฯ

ท่านวีระเปรมฤดีมีบุตรสอง ดุจสร้อยทองคล้องใจให้สุขศรี
ลูกคนโตสิทธิเพิ่มบารมี น้องเล็กนี้มีนามวาคงยศ ฯ

หลานคุณย่าน่ารักประจักษ์คุณ เฝ้าเกื้อหนุนบุญนำธรรมปรากฏ
รักพ่อแม่ย่ายายน้าอาหมด เกียรติยศปรากฏค้ำนำสกุล ฯ

คนที่สองของแม่แน่เป็นชาย ดุจเป้าหมายสายใจไว้มิสูญ
พันตำรวจชั้นโทโชว์ตระกูล มีนามพูนณรงค์วงศ์ทองคำ ฯ

ท่านสมรสกับนงลักษณ์ภักชูชื่น วิวาห์ตื่นชื่นใจได้หนุนค้ำ
มีลูกกล่าวสาวชายสองคนทำ รักดื่มด่ำดวงใจได้ชื่นชม ฯ

หลานคุณยายอยกกนกพร ดุจอัปษรลูกสาวพาสุขสม
จีรยุทธบุตรชายฉายภิรมย์ พ่อแม่สมชมลูกปลูกยินดี ฯ

คนที่สามถามซ้ำกัมพลชื่อ สมรสลือลำยองผ่องใสศรี
กิจการงานบานโตโชว์เต็มที่ ครอบครัวดีมีสุขทุกข์สลาย ฯ

ทั้งสองคนมีบุตรและธิดา ชายคนหน้าศุภชัยใจเฉิดฉาย
นวรัตน์ลูกสาวพราวเรือนกาย คนสุดท้ายลูกสาวสุภาวดี ฯ

คนที่สี่ลูกสาวของคุณแม่ ต้องตาแลแม่ชื่นตื่นใสศรี
ท่านให้นามชันษาว่าปราณี แต่งงานดีมีนามว่าสมาน ฯ

บุตรธิดามีสามตามทักษะ มีนามปวีณสาวน่าชื่นบาน
คนที่สองภิญโญชายสำราญ คนที่สามโสภิตสิทธิ์ลูกสาว ฯ
คนที่ห้าลูกสาววัลลภา สมรสหาพลพิบูลย์พูนเพิ่มข่าว
สร้างหลักฐานการงานเลี้ยงลูกสาว ไม่ปวดร้าวมีสุขทุกข์เสื่อมหาย ฯ
มีธิดาสองคนหน้ามณฑ์รัก พ่อแม่จักรักเจ้าเฝ้ามองคล้าย
อุดมลักษณ์คนโตโอ่สุขสรรค์ ชื่อว่ากรรณ์ภิรมย์ชมว่าสวย ฯ
คนที่หกชวนพิศจิตติมา แฟนปรีชาธิดาสองต้องหนุนช่วย
เขมิกาตนโตไก้สำรวย สุดแสนสวยวันวิสาข์สง่างาม ฯ
สร้างครอบครัวฐานะสะสวยเก๋ ดูสุดเท่เก๋ทึ่งพึงสุดพร่าม
มีความสุขทุกข์ไกลใจธรรมตาม ใสอร่ามงานเพริดเจิดบรรจง ฯ
คนที่เจ็ดดาบตรีเฉลิมชัย สุขสดใสได้แต่งแสงศาสตร์สรณ์
ภรรยามีนามนวพร ดุจอมรเมืองแมนแดนสวรรค์ ฯ
มีสายใยผ่องผุดบุตรหนึ่งคน ท่านส่งผลล้นสุดจุดสร้างสรรค์
พงศ์โสภณบุตรชายคลายจาบัน ทั้งสองท่านมีสุขปลุกศาสตร์ศรี ฯ
คนที่แปดนางสาวจิราภรณ์ ไม่ตัดตอนแต่งงานท่านไม่มี
อยู่เป็นโสดผ่องผุดจุดความดี บุญท่านนี้ศรีสุขปลุกพระธรรม ฯ
ดูแลแม่ยามแก่เฒ่าชราร่าง ดูทุกอย่างต่างต้องจ้องหนุนค้ำ
พร้อมลูกหลานท่านญาติดูประจำ เชิดชูธรรมคำนบเคารพองค์ ฯ
คนที่เก้าเฝ้าเลี้ยงเพียงตรองตริ นามศิริชัยลูกถูกประสงค์
นางขวัญใจได้แต่งร่วมดำรงค์ ครอบครัวคงตรงจุดบุตรสองคน ฯ
ณัฐภัทรจัดเด่นเป็นคนโต ประดุจโชโอวาทศาสน์นุสนธิ์
คนที่สองน้องเล็กพัชรพล ดุจอุบลดอกบัวเบ่งบานแย้ม ฯ
สร้างฐานะครอบครัวสามีลูก สิ่งที่ถูกทำสร้างวางหนุนแซม
สุดสดใสใจงามนามแอร่ม สมุดแฟ้มจดจำทำต่อไป ฯ
คนที่สิบลูกสาวนฤมล สร้อยนุสนธิ์สมรสพจน์ขานไข
ชัยชนกบุตรเขยเกียรติก้องไพร สุดสดใสครอบครัวบุญตัวนำ ฯ

มีธิดาพร้อมบุตรสุดสองคน　ดั่งสายชลไหลอาบซาบซึมน้ำ
ธิดาชื่อลือฤทธิ์ชิดชนกพร่ำ　ดุจฝนพรำฉ่ำเย็นเห็นการไกล ฯ
คนที่สองเป็นนายบุตรชายท่าน　มีชื่อกันติภณล้นหลามไหล
ครอบครัวสุขทุกข์ห่างสบายใจ　สุขสดใสใจบานท่านค้ำจุน ฯ
สิริรวมลูกแม่ทั้งสิบคน　แม่เฝ้าฝนเลี้ยงดูชุบหนุน
แม่ยุคคลสอนสั่งลูกอบอุ่น　เพราะพระคุณแม่ล้นสุดพรรณา ฯ
แม่เลี้ยงดูฟูมฟักพิทักษ์ลูก　กล่อมเห่ปลูกความรู้ให้ศึกษา
แม่สั่งสอนวอนลูกทุกเวลา　พร้อมจัดหาดูแลแม่มอบให้ ฯ
แม่ให้ผ้าอาภรณ์เครื่องประดับ　และระยับเทียมเทียบเพื่อนบ้านได้
แม่ให้ทรัพย์เงินทองกำลังใจ　แม่ดุจไท้เทวามาจุติ ฯ
แม่ประดุจแผ่นฟ้าที่กว้างใหญ่　ผ่องอำไพไกลกว้างสว่างชิ
แม่ดุจจันทร์ค่ำคืนสว่างตริ　ต้องดำริดุจอาทิตย์นิมิตโลก ฯ
มาบัดนี้แม่จากพรากลาลับ　ไม่หวนกลับให้เห็นลูกทุกข์โศก
ยามแม่อยู่ได้เห็นคลายวิโยค　ลูกได้โชคเห็นแม่แผ่คุ้มป้อง ฯ
เมื่อแม่ป่วยลูกช่วยกันดูแล　กำลังแม่พันผูกลูกประคอง
ต่างเฝ้ามองดูแม่ใจขุ่นข้อง　น้ำตานองมองแม่เกิดแก่ใจ ฯ
ตลอดชีวิตจิตแม่แผ่กุศล　บำเพ็ญผลการบุญหนุนดับโศก
ความดีทำพร่ำสอนคลายวิโยค　บังเกิดโชคลาภผลดลตระกูล ฯ
ลูกทั้งสิบรักแม่คอยแก้ไข　บำรุงใจแม่ท่านฝันไม่สูญ
อายุแม่มากขึ้นฝืนอาดูลย์　กายเสื่อมสูญอ่อนแอแม่ยุคล ฯ
คุณแม่ท่านมีโรคประจำตัว　ดุจรอยรั่วสังขารท่านสับสน
เป็นหอบหืดมานานใช้ยาพ่น　ท่านก็บ่นเบื่อหน่ายกายสังขาร ฯ
จวบจนกาลผ่านไปใน พ.ศ.　แม่บ่นท้อเจ็บป่วยน่าสงสาร
ปีสองพันห้าร้อยยี่สิบสองนั้น　แม่ท่านป่วยถุงน้ำที่ตับใน ฯ
ลูกทั้งหมดนำแม่เข้ารักษา　โดยการผ่าตัดตับแม่สดใส
โรงพยาบาลรามาพาน้อมใจ　สุขแจ่มใสเห็นแม่ท่านแข็งแรง ฯ

ถึง พ.ศ. สองห้าสามแปดป่วย ลูกก็ช่วยดูแลภาระแบ่ง
สิริรวมอายุคุณแม่ท่าน ไม่ยาวสั้นเจ็บสิบหกศก พ.ศ.
สองพันห้าร้อยสี่สิบสองพอ ลูกกราบขอขมาเท้าบาทแม่ ฯ
ลูกทั้งสิบอัญเชิญดวงวิญญาณ สู่สถานชั้นฟ้าเทวาแซ่
สิบหกชั้นโมทนาประกาศแผ่ บุญคุณแม่สร้างสมกุศลบุญ ฯ
คุณความดีศีลสัตย์จัดกายใจ ตลอดวัยแม่สร้างทางเกื้อหนุน
ลูกทั้งสิบหยิบยกเทิดพระคุณ น้อมรับบุญแม่ท่านใส่เกศา ฯ
แม่จากไกลใจลูกให้ว้าเหว่ ลูกหันเหโหยหวนป่วนทั่วหน้า
ความอบอุ่นโอบอ้อมบุตรธิดา บัดนี้หนาหาไหนให้ลูกเล่า ฯ
ถ้าชาติหน้ามีจริงยิ่งเหมือนหวัง ลูกขอตั้งปรารถนาแม่ไม่เศร้า
ขอเป็นลูกแม่ยุคลผลบุญเก่า ด้วยหวังเฝ้าดูแลแม่ต่อไป ฯ
อาลัยรักแม่ท่านที่จากลูก ด้วยพันผูกรักแม่แผ่ขานไข
ทุกชั้นฟ้าทวยเทพเทวาลัย รับดวงใจแม่ท่านสรรสุขเทอญ ฯ

พระครูกิตติวัชราภรณ์ กิตฺติวณฺโณ ภิกฺขุ........ประพันธ์

ไว้อาลัยแด่คุณแม่ของลูก
ตระกูลวงศ์ทองคำ
คุณแม่ยุคล วงศ์ทองคำ

อาตมาฐานะพระทรงศีล ไปทั่วถิ่นดินแดนแคว้นน้อยใหญ่
ศึกษาธรรมนำสงฆ์วงศ์โพธิ์ทัย พระสุขใจได้ทำนำธรรมสอน ฯ
ไว้อาลัยให้ท่านจรรยาแม่ เพื่อตีแผ่แห่งคุณบุญศาสน์ช้อน
แด่คุณแม่ยุคลพ้นกองฟอน ธรรมะสอนวอนสั่งตั้งใจธรรม ฯ
แม่ยุคลก่อนสร้างทางสุขศรี ด้วยบารมีที่ตั้งหวังหนุนค้ำ
ชีวิตแม่แผ่ป้อง "วงศ์ทองคำ" ช่วยน้อมนำพร่ำสอนพรประเสริฐ ฯ
ยามแม่อยู่สู้เหนื่อยเมื่อยก็ทน ไม่ปริบ่นผลพร่ำธรรมดีเลิศ
แม่อดทนจนสู้อยู่พริ้งเพริด แม่ประเสริฐเลิศล้นชนถามหา ฯ
แม่เลี้ยงลูกปลูกสั่งทั้งสิบคน ถ้อยนุสนธิ์ศาสน์สอนพรหรรษา
เลือดในอกปกป้องลูกมารดา สุดพรรณาพาตั้งสั่งขานไข ฯ
แม่ดูแลแง้มองจ้องตามลูก สิ่งที่ถูกปลูกฝังสั่งสอนให้
ให้ทุกอย่างต่างทำนำกายใจ สุขฤทัยในฐานการแม่สร้าง ฯ
แม่สละแรงเลือดเหือดแห้งให้ แม่มอบใจให้ลูกปลูกทุกอย่าง
แม่เฝ้าสอนผ่อนปรนผลนำทาง แม่สว่างกว้างไกลใหญ่กว่าฟ้า ฯ
แม่เปรียบดุจนภาเวหากว้าง คอยนำทางวางบอกตอกย้ำหา
แม่หวังไว้ได้ชื่นตื่นอุรา จำนรรจาว่ากล่าวเฝ้าสอนลูก ฯ
มาบัดนี้หนีหายวายสังขาร ชีพวายปรานท่านแม่แท้ธรรมปลูก
สัจธรรมนำวงศ์องค์สงฆ์ลูก ทรงธรรมผูกทุกข์พ้นดลพระธรรม ฯ
แม่ยุคลพ้นทุกข์สุขปราโมทย์ พระทรงโปรดโชติช่วงดวงจิตล้ำ
วิญญาณแม่แหล้อมพร้อมเทพนำ สู่พระธรรมสำเร็จเสร็จหน้าที่ ฯ
วิญญาณแม่แผ่ใจให้ลูกถ้วน ลูกแย้มสรวลชวนชื่นตื่นศักดิ์ศรี
สุดติผลิเกษมเปรมปรีดิ์ดี เทพทุกที่ลีลาศปราชญ์อวยพร ฯ
อาตมาสาธุจุฑามาศ แม่ดุจปราชญ์ศาสน์สั่งตั้งนุสรณ์
ไว้อาลัยใจรักจักขอพร เปรียบอมรพรเลิศประเสริฐศรี ฯ
บุญกุศลผลทานท่านนำสร้าง จงชี้ทางถางช่วยสวยถ้วนถี่
อาลัยท่านนั้นจากพรากด้วยดี ผุดผ่องศรีมีสุขทุกข์ชั้นฟ้า ฯ
อมรมาศศาสน์ธรรมนำปีติ ต้องดำริวิลาสศาสน์ทั่วหล้า
แม่สถิตย์จิตเกษมเปรมปรีดา เทพเทวาพาสุขปลูกขวัญเทอญ ฯ

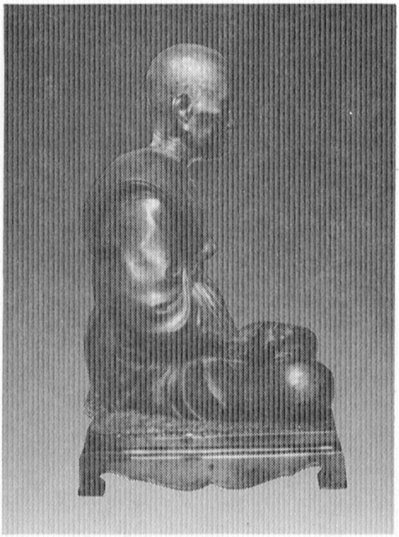
ด้วยรักและอาลัยคุณแม่

พระครูกิตติวัชราภรณ์ (มานพ กิตฺติวณฺโณ สกุลชูศรี)
เจ้าอาวาส–ประธาน อ.ป.ต.–พระอุปัชฌาย์
วัดโพธิ์ทัยมณี ต.บางจาน อ.เมืองฯ จ.เพชรบุรี

ประวัติ

ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพุฒาจารย์ (โต)

พรหมรังษี

ท่านเจ้าประคุณ สมเด็จพุฒาจารย์(โต) พรหมรังษี

วัดระฆังโฆษิตาราม ผู้เป็นอมตเถระ

ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) พรหมรังษี วัดระฆังโฆษิตาราม อำเภอบางกอกน้อย ธนบุรี นามเดิมว่า โต ได้รับฉายา "พรหมรังษี" ถือกำเนิดเกิดตอนเช้าตรู่ของวันที่ ๑๗ เมษายน พ.ศ.๒๓๓๑ ตรงกับวันพฤหัสบดี เดือน ๕ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปีวอก จุลศักราช ๑๑๕๐ ในรัชกาลที่ ๑ ณ บ้านไก่จ้น ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มารดาชื่อ เกษ เป็นชาวบ้านตำบลท่าอิฐ อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์

ในขณะที่ท่านยังเป็นเด็กนอนแบเบาะอยู่นั้นมารดาได้ย้ายภูมิลำเนา มาอยู่ที่ตำบลไชโย จังหวัดอ่างทอง แต่พอท่านจำเริญวัยพอนั่งยืนได้ มารดาได้ย้ายมาอยู่ที่ตำบลบางขุนพรหม จังหวัดพระนคร เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งสถานที่ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับประวัติชีวิตของท่านนั้น ท่านจึงได้สร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่ไว้หลายองค์ เช่น สร้างพระพุทธไสยาสน์ที่วัดสะดือ ซึ่งอยู่ตรงกันข้ามกับวัดไก่จ้น ต.ท่าหลวง อ.ท่าเรือ จ.พระนครศรีอยุธยา สร้างพระมหาพุทธพิมพ์ที่วัดไชโย อ.ไชโย จ.อ่างทอง และสร้าง

พระศรีอริยเมตไตรยไว้ที่วัดอิทรวิหาร บางขุนพรหม กรุงเทพฯ เป็นต้น

สมัยเมื่อท่านยังเป็นเด็ก ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ได้เรียนหนังสือในสำนักของท่านเจ้าคุณอรัญญิก (ด้วง) วัดอินทรวิหาร เดิมชื่อว่าวัดบางขุนพรหมนอก ส่วนวัดบางขุนพรหมในก็คือวัดบางขุนพรหมในปัจจุบันนี้ พออายุได้ ๑๒ ขวบ ท่านได้บรรพชา เป็นสามเณร และได้ย้ายมาอยู่ที่วัดระฆังโฆษิตาราม ธนบุรี

เมื่อท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ได้เข้ามาศึกษาทางด้านพระปริยัติธรรม ณ วัดระฆังฯ แล้ว ปรากฏว่า การศึกษาของท่านได้รับคำชมเชยจากพระอาจารย์อยู่เสมอว่า ความจำ ความเฉลียวฉลาดปราดเปรื่องปฏิภาณไหวพริบของท่านนั้นเป็นเลิศ หาผู้ใดเสมอเหมือนได้ยาก ท่านเรียนรู้พระปริยัติธรรมได้อย่างที่เรียกว่า "รู้แจ้งแทงตลอด" นอกจากท่านจะได้ศึกษาในสำนักสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (นาค) วัดระฆังฯ แล้วท่านยังได้ ไปฝากตัวศึกษาทางด้านปริยัติและด้านปฏิบัติกับสมเด็จพระสังฆราช (สุก) ไก่เถื่อน ณ วัดมหาธาตุ

นอกจากทางด้านปริยัติท่านจะได้ศึกษาอย่างรู้แจ้งรู้จบแล้ว ท่านยังได้หันไปศึกษาทางด้านปฏิบัติ เพื่อความหลุดพ้นจากวัฏสงสารหับสมเด็จพระสังฆราช (สุก) ไก่เถื่อน อาจารย์รูปหนึ่งทางด้านปริยัติธรรมของท่าน ซึ่งในขณะนั้นท่านก็มีชื่อเสียงโด่งดังทางปฏิบัติอยู่ก่อนแล้ว อาจารย์ทางด้านวิปัสสนาธุระของท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ นอกจากสมเด็จพระสังฆราชไก่เถื่อนแล้วก็มีเจ้าคุณอรัญญิก วัดอินทรวิหาร บางขุนพรหม โดยเฉพาะสมณศักดิ์อรัญญิก ซึ่งแปลว่า ป่า ย่อมจะเป็นที่แจ้งชัดแล้วว่าท่านเป็นผู้ชำนาญทางปฏิบัติ เพราะตำแหน่งนี้เป็นตำแหน่งของด้านวิปัสสนาธุระอยู่แล้วยังมีเจ้าคุณบวรวิริยเถรวัดสังเวชวิศยาราม บางลำพู และท่านอาจารย์แสง วัดมณีชลขันธ์ ลพบุรี ผู้โด่งดังทางด้านปฏิบัติและเก่งกล้าทางพุทธาคมอีกด้วย โดยที่สามเณรโตท่านเป็นผู้มักน้อย สันโดษ

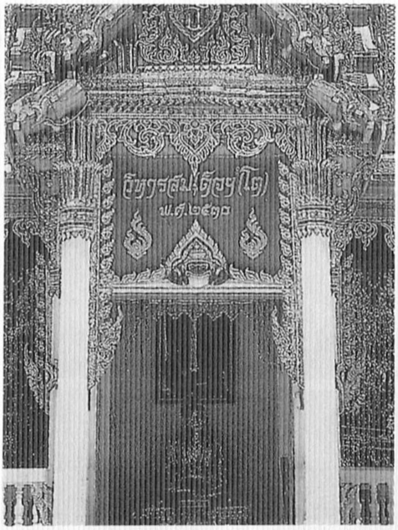
และไม่มีความทะเยอทะยานในลาภยศสรรเสริญ ทั้ง ๆ ที่ท่านเป็นผู้ที่เรียนรู้ในพระปริยัติธรรมและมีความเชี่ยวชาญถ่องแท้ในพระไตรปิฎกเป็นอย่างดี แต่สามเณรโตท่านก็หาได้เข้าสอบเป็นเปรียญไม่

นอกจากท่านจะมีความเชี่ยวชาญในด้านปริยัติธรรมดังกล่าว ท่านยังมีความสามารถในการเทศน์ได้ไพเราะและมีความคมคายที่จับจิตจับใจท่านผู้ฟังมาแต่ครั้งท่านเป็นสามเณรอยู่ก่อนแล้ว เรื่องนี้เป็นที่เล่าลือขจรขจายไปทั่วทุกทิศ และด้วยเหตุสามเณรโตเป็นนักเทศน์ เป็นเหตุให้พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (ร.๒) ตั้งแต่ครั้งยังทรงเป็นเจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร ทรงโปรดปรานเป็นอย่างมากถึงกับพระราชทานเรือกัญญาหลังคากระแชงไว้ให้ใช้และทรงรับไว้ในพระราชูปถัมภ์อีกด้วย

ส่วนพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงพระเมตตาสามเณรโตไม่น้อยเหมือนกัน ทรงโปรดให้สามเณรโตเป็นนาคหลวงและอุปสมบทในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ในรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงแต่งตั้งในท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ให้เป็นพระราชาคณะ แต่ทว่าท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ได้ทูลขอตัวเสีย ด้วยเหตุที่กลัวพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจะโปรดพระราชทานสมณศักดิ์ให้ ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ จึงได้ถือธุดงควัตรไปตามจังหวัดที่ห่างไกลเป็นการเร้นตัวไปในที

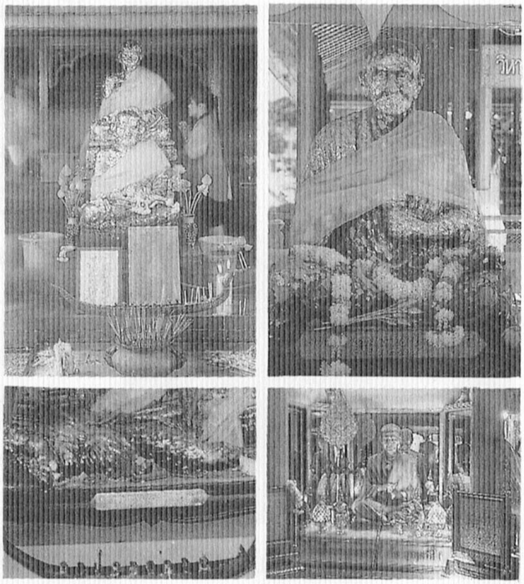
สืบต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.๔) โปรดเกล้าฯ พระราชทานสมณศักดิ์ ในคราวนี้ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ไม่ขัดพระราชประสงค์ อาจจะเป็นด้วยท่านชราภาพลงมากคงจะจาริกไปในที่ห่างไกลไม่ไหวแล้ว เพราะตอนที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.๔) พระราชทานสมณศักดิ์เป็นที่พระธรรมกิติ เจ้าอาวาสวัดระฆังฯ เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๙๕ นั้นท่านมีอายุได้ ๖๕ ปีเข้าไปแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นพระองค์ได้ทรงผนวช

มาแต่พระชนมายุได้ ๒๑ พรรษา และได้ทรงศึกษาด้านวิปัสสนา ณ วัดราชาธิวาส จนจบสิ้นตำรับตำรา ทรงมีความรอบรู้อย่างถ่องแท้ จนไม่มีครูบาอาจารย์รูปอื่นใดจะสามารถอธิบายให้กว้างขวางต่อไปได้อีก จึงได้ทรงระงับการศึกษาทางด้านวิปัสสนาธุระไว้เพียงนั้น พอออกพรรษาก็เสด็จมาประทับ ณ วัดมหาธาตุ ก็ทรงหันมาศึกษาทางฝ่ายปริยัติธรรม โดยได้เริ่มศึกษาภาษาบาลีเพื่ออ่านแปลพระไตรปิฎก ทรงค้นคว้าหาความรู้โดยลำพังพระองค์เอง ทรงขะมักเขม้นศึกษาอยู่ ๒ ปี ก็รอบรู้ภาษาบาลีอย่างกว้างขวาง ผิดกับผู้อื่นที่ได้เคยศึกษามา

เมื่อกิตติศัพท์ทราบถึงพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดให้เสด็จฯ เข้าแปลพระปริยัติธรรมตามหลักสูตรเปรียญในเวลานั้น พระองค์ทรงแปลอยู่ ๓ วัน ก็ปรากฏว่าทรงแปลได้หมดจนจบชั้นเปรียญเอก จึงพระราชทานพัดยศสำหรับเปรียญเอก ๙ ประโยค ให้ทรงถือเป็นสมณศักดิ์ต่อมา ฉะนั้น เมื่อพระองค์พระราชทานสมณศักดิ์ให้ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ โต จึงเข้าทำนองปราชญ์ย่อมจักเข้าใจในปราชญ์

ด้วยสาเหตุฉะนี้กระมังพระองค์จึงทรงโปรดและมีพระมหากรุณาต่อท่านเจ้าประคุณสมเด็จพุฒาจารย์ (โต) วัดระฆังฯ เป็นพิเศษ บางโอกาสแม้ว่าท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ จะได้แสดงข้ออรรถข้อธรรมอันลึกซึ้งที่ขัดพระทัยอยู่บ้างก็ทรงอภัยให้เสมอ มีเรื่องเล่าว่า เมื่อออกพรรษาเป็นเทศกาลทอดกฐินพระราชทาน พระองค์ทรงโปรดให้อารามหลวง

ในเขตกรุงเทพพระมหานคร จัดการตกแต่งเรือเพื่อการประกวดประขันในด้านความงามและความคิด เมื่อขบวนเรือประกวดล่องผ่านพระที่นั่งเป็นลำดับ ๆ ซึ่งล้วนแต้ตกแต่งด้วยพันธุ์บุปผานานาชนิดสวยงามยิ่งนัก

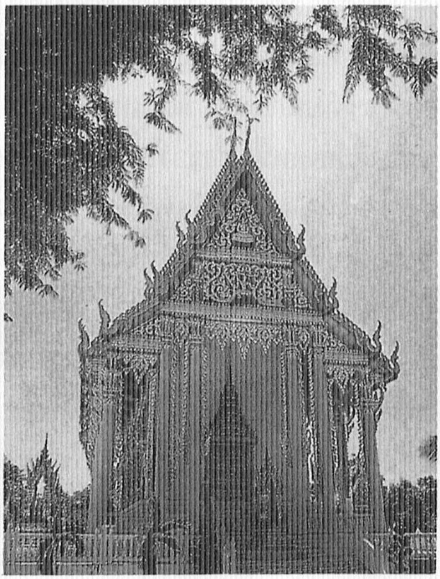
ครั้นมาถึงเรือประกวดของวัดระฆังฯ เท่านั้น เป็นเรือจันเก่า ๆ ลำหนึ่ง ที่หัวเรือมีธงสีเหลืองทำขึ้นจากจีวรพระ มีลิงผูกอยู่กับเสาธงที่กลางเรือมีท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ นอนเอกเขนกอยู่เท่านั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทอดพระเนตรเห็นเท่านั้นก็เสด็จขึ้นทันทีแล้วตรัสว่า

"ขรัวโตเขาไม่ยอมเล่นกับเรา" แต่ก็ทรงทราบด้วยพระปรีชาว่าการที่ขรัวโตประพฤติเช่นนั้นทำเป็นปริศนาให้ทรงทราบว่าความจริงแล้วพระสงฆ์องค์เจ้าอย่างท่านนั้นไม่ได้สะสมทรัพย์สินเงินทองแต่อย่างใด มีเพียงอัฐบริขารเท่าที่จำเป็นเท่านั้น จะจัดหาสิ่งของเอามาตกแต่งเรือให้สวยงามได้อย่างไร คงมีแต่จีวรที่แต่งแต้มสีสันกับสัตว์เลี้ยงคือลิงที่มักแลบลิ้นปลิ้นตา ดังวลีที่ว่าการกระทำเช่นนั้นความจริงแล้วมันเหมือนกับทำตัวเป็น "ลิงหลอกเจ้า" นั่นเอง แต่พระองค์ก็ทรงอภัยโทษ หาได้โกรธขึ้งไม่การกระทำเช่นนั้น ถ้าเป็นบุคคลอื่นคงจะหัวขาดเป็นแน่

เรื่องอันน่าสนใจในพระเดชพระคุณเจ้ารูปนี้ยังมีที่น่าขำขันอีกมากมาย แต่ในเรื่องราวเหล่านั้นท่านได้สอดแทรกคติธรรมปริศนาธรรม

อย่างลึกซึ้งให้เรา-ท่านได้ขบคิดและน่าจะได้ใคร่ครวญ...สืบต่อไป

ถึงแม้ว่าท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) พรหมรังษี จะประพฤติปฏิบัติตามความพอใจของท่านไม่ถือความนิยมของผู้อื่น จึงมีเรื่องเล่าถึงการที่ท่านปฏิบัติแปลก ๆ มากมาย แม้แต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.๔) ก็ทรงพระเมตตาท่านเจ้าประคุณสมเด็จอยู่เสมอมาเข้าทำนองปราชญ์ย่อมเข้าใจในการกระทำของปราชญ์ฉะนั้นประการหนึ่ง และยิ่งไปกว่านั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นผู้ซึ่งมีความเชี่ยวชาญด้านวิปัสสนาธุระ คันถธุระ ขณะที่ทรงผนวชอยู่นั้นแล้ว ในวิชาโหราศาสตร์และดาราศาสตร์ก็เป็นเยี่ยมยอด

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.๕) ทรงโปรดให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ผู้ทรงศึกษาวิชาโหราศาสตร์อย่างเจนจัดเชี่ยวชาญ ผูกดวงชะตาของท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ โตถวาย และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานดวงชะตาของท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ผูกไว้ให้แก่สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทววงศ์โรปการ ถือเป็นหลักในวิชาพยากรณ์

ดวงชะตาของท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ มีดังนี้

อาทิตย์ เป็นศรี เป็นมหาอุจจ์กุมลลัคนา บรรลุความสำเร็จสูงสุด ทั้งเกียรติยศ ชื่อเสียง เป็นผู้มีอารมณ์ขัน เพราะสมาสัปต์กับศุกร์

ลัคนา เกาะ ปัญจมะนวางค์ อาทิตย์ (ศรี) ทุติยตรียางคอาทิตย์ (ศรี) เสวยภรณีฤกษ์ที่ ๒ ประกอบด้วยมหัธโนแห่งฤกษ์

จะเป็นด้วย ราหู เป็นอายุ เป็นมหาอุจจ์ และเพราะสมาสัปต์กับศุกร์ จึงทำให้สมเด็จฯ เป็นผู้มีอารมณ์ขันหรืออย่างไรก็เหลือเดา จึงมีเรื่องที่แสดงถึงความเป็นผู้มีอารมณ์ขันของสมเด็จฯ

ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) พรหมรังษี อดีตท่านเจ้าอาวาสวัดระฆังฯ ธนบุรี ท่านเป็นผู้ทรงคุณวิเศษหลากหลายประการด้วยกัน ดังได้กล่าวไปบ้างแล้วนั้น มีเรื่องเล่าว่า วันหนึ่งท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ กับหลวงปู่ภู วัดอินทรวิหาร บางขุนพรหม ท่านทั้งสองได้เดินผ่านพระเจดีย์องค์หนึ่ง ซึ่งช่างได้ทำการบูรณะโดยการโบกปูนปิดฐานพระเจดีย์ที่ชำรุดให้คงสภาพดีเหมือนเดิม บังเอิญภายในพระเจดีย์ที่โบกปูนปิดช่องลมที่ฐานพระเจดีย์นั้นมีคางคกสองตัวผัวเมียติดอยู่หาทางออกไม่ได้ต่างดิ้นทุรนทุรายท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ท่านทราบด้วยตาทิพย์ ท่านจึงเอ่ยถามหลวงปู่ภูเป็นการสอบอารมณ์กรรมฐานว่า "ท่านภูทราบไหมว่าภายในฐานพระเจดีย์นั้นยังจะมีอะไรตกค้างอยู่ภายใน" หลวงปู่ภูซึ่งท่านก็ได้ตาทิพย์เช่นกัน จึงตอบท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ไปว่า "คางคกสองตัว" ครับ

ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ จึงสั่งให้หลวงปู่ภูเอาคางคกที่ติดอยู่ภายในฐานเจดีย์ออกมาโดยการทุบตรงที่โบกปูนนั้น

จากพฤติกรรมดังกล่าวแล้วนั้น แสดงว่าทั้งท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ และหลวงปู่ภู วัดอิทรวิหาร ผู้ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ล้วนแต่ทรงคุณวิเศษทั้งคู่ นั่นย่อมหมายความว่า ท่านสำเร็จอภิญญา คือความรู้ยิ่งในพุทธศาสนา

ในบรรดาพระอาจารย์ผู้สำเร็จวิชาสรตโสพส และทรงคุณวิเศษ ดังกล่าวแล้วนั้นมีท่านเจ้าประคุณสมเด็จ (โต) รวมอยู่ด้วยรูปหนึ่ง ท่านจึงสามารถที่จะแสดงอิทธิฤทธิ์ตลอดจนคุณวิเศษต่าง ๆ ได้นานัปการ นอกจากนั้นท่านยังเป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิต บางครั้งบางโอกาสท่านอาจจะทำเป็นโง่แบบเถรตรงจนเกินไปก็มี

คราวหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เมล็ดพระศรีมหาโพธิ์มาจากพระพุทธคายา ทรงเพาะขึ้นแล้วมีรับสั่งให้ส่งต้นมหาโพธิ์ที่เพาะขึ้นนั้นไปปลูกตามพระอารามหลวง เจ้าพนักงานได้มีใบบอกไปตามวัดต่าง ๆ ให้มารับไป เจ้าอาวาสทั้งหลายได้มารับเอาไปปลูกโดยเอาเรือจ้างบ้าง เรือถ่อบ้างมารับเอาไป

ส่วนท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ท่านไม่ยอมไปรับ กลับมีลิขิตตอบไปว่า ท่านไปรับไม่ได้ เกรงจะเป็นการดูหมิ่นต่อเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน ควรบอกเจ้าหน้าที่นำเรือกัญญาไปรับต้นพระศรีมหาโพธิ์ แล้วมีเรือตั้งนำเชิญไปพระราชทานตามวัด จึงจะสมควรแก่เกียรติยศ เจ้าหน้าที่ได้นำลิขิตของขรัวโตขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ทรงทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ว่า "ถูกของท่าน พวกเจ้ามักง่าย"

ด้วยเหตุนี้ บรรดาวัดต่าง ๆ ที่รับต้นพระศรีมหาโพธิ์ไปแล้ว ต้องนำมาส่งคืนเจ้าพนักงานต้องเชิญต้นพระศรีมหาโพธิ์ลงเรือกัญญา มีเรือกระบวนแห่ไปส่งตามพระอารามหลวงจนทั่วกัน

ด้วยภูมิปัญญาอันฉลาดแหลมคม ตลอดจนความเป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิต ซึ่งได้รับคำยกย่องว่าท่านเป็นเอกทัคคะรูปหนึ่งแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ของท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) พรหมรังษี อดีตท่านเจ้าอาวาสวัดระฆังโฆษิตาราม ธนบุรี บางโอกาสท่านจึงได้แสดงพฤติกรรมบางอย่างบางประการออกไปในทางพิลึกพิเรนทร์ที่มนุษย์ปุถุชนคนธรรมดา ๆ เขาไม่นิยมกระทำกัน แต่ทว่าท่านกลับเป็นผู้กระทำเสียเอง

แต่ถ้าเราดูกันอย่างผิวเผิน จะเห็นว่าท่านเป็นคนสติเฟื่องจึงกระทำเรื่องบ๊อง ๆ เช่นนั้น แต่ถ้าได้พิจารณากันอย่างถ่องแท้ให้ถึงซึ่งความเป็นจริง และเป็นสัจธรรมคำสอนตามพุทธธรรมใน พุทธองค์แล้ว การกระทำของท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ท่านได้สอดแทรกแก่นแท้ของหลักธรรม เอาไว้ทั้งสิ้น

สมเด็จพระพุทธจารย์ (โต) พรหมรังษี มรณภาพในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เมื่อปีระกา พ.ศ. ๒๔๑๖ สิริรวมอายุได้ ๘๔ ปี

นอกจากท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ จะได้สร้างปูชนียวัตถุแล้ว มีเรื่องเล่าว่า ครั้งเมื่อท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ขึ้นไปเยี่ยมญาติที่จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งเป็นเมืองหน้าด่านทางทิศใต้ของกรุงสุโขทัย และเป็นเมืองที่ร่ำรวยด้วยโบราณวัตถุทางพุทธศาสนาแล้ว ยังเป็นอีกเมืองหนึ่งที่มีพระเครื่องซึ่งงดงามไปด้วยพุทธศิลปะสุโขทัยอันอ่อนช้อยลอยเบา และเป็นพุทธศิลปะอันบริสุทธิ์ของชาวไทยเราอีกด้วย และโดยที่ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ท่านมีความรู้และแตกฉานทางอักษรโบราณ ท่านจึงสามารถอ่านศิลาจารึกที่ว่าด้วยกรรมวิธีการสร้างพระเครื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างพระพิมพ์ด้วยพระเนื้อผงขาว ซึ่งต่อมาเรียกกันว่า เนื้อพระสมเด็จ โดยมีเนื้อหลักเป็นปูนขาว (ปูนหิน) หรือปูนเปลือกหอยผสมผสานด้วยวัตถุมงคลอาถรรพณ์อื่น ๆ และมีผงวิเศษซึ่งสำเร็จจากการลบสูตรสนธิจากคัมภีร์ทางพุทธาคม

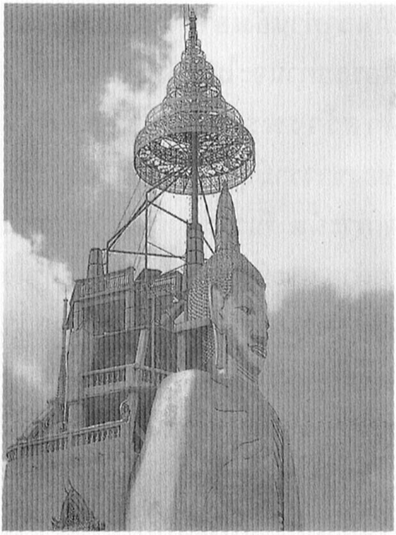
เมื่อนำเอามาบดตำกรองจงดีแล้ว จึงนำเอาวัตถุมงคลและอาถรรพณ์ต่าง ๆ เหล่านั้นมาผสมผสานกับดินสอพอง (ดินขาว) แล้วปั้นเป็นแท่วตากให้แห้งแล้วจึงได้นำเอามาเขียนอักษรเลขยันต์ตามคัมภีร์บังคับบนกระดานโหราศาสตร์ซึ่งทำจากไม้ต้นมะละกอเสร็จแล้ว จึงลบเอาผงมาสร้างเป็นพระสมเด็จ ที่เราเรียกว่า ผงวิเศษ หรือผงพุทธคุณนั่นเอง

นอกจากนั้นแล้วยังสันนิษฐานกันว่าท่านยังเอาข้าวก้นบาตรและอาหารคาวหวานที่ท่านฉันอยู่ถ้าคำไหนอร่อยท่านจะไม่ฉัน จะคายออกมาแล้วตากให้แห้งเพื่อนำไปบดตำสร้างพระสมเด็จของท่าน ซึ่งถูกต้องตามวิธีการสร้างพระอาหารของชาวรามัญ

ส่วนตัวประสานหรือหรือตัวยึดเกาะนั้น ที่เราทราบ ๆ กันอย่างเด่นชัดก็คือ น้ำมันดังอิ๊ว น้ำอ้อย น้ำผึ้ง กล้วย และที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือเยื่อกระดาษ ได้จากการที่เอากระดาษฟางหรือกระดาษสามาแช่น้ำข้ามวันข้ามคืน จนกระดาษละลายเป็นเมือกดีแล้ว จึงนำเอามากรองเพื่อเอาเยื่อกระดาษมาผสมผสานบดตำลงไป เชื่อกันว่าด้วยเยื่อกระดาษนี้เป็นตัวหนึ่งที่ทำให้เนื้อพระสมเด็จวัดระฆังฯ มีความหนึกนุ่ม เนื้อจึงไม่แห้งและกระด้าง และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ส่วนผสมที่เป็นประเภทพืช เช่น ข้าว อาหาร กล้วย อ้อย เป็นต้น ก็มีส่วนที่ทำให้เนื้อพระสมเด็จวัดระฆังมีความหนึกนุ่มอีกเช่นกัน

สำหรับในด้านแม่พิมพ์พระสมเด็จวัดระฆังฯ นั้น ถ้าจักได้พิจารณากันอย่างถ่องแท้แล้วจักเป็นรูปแบบที่เรียบง่าย คือเค้าโครงภายนอกเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ทรงเราขาคณิตเป็นการออกแบบที่ทวนกระแสความคิดสร้างสรรค์ของคนโบราณอย่างสิ้นเชิง อาจจะพูดได้ว่าเป็นการออกแบบที่เป็นศิลปะของตนเองอย่างบริสุทธิ์ หาได้อยู่ภายใต้อิทธิพลของศิลปะพระเครื่องสกุลอื่นใดไม่ทั้ง ๆ ที่การสร้างพระพิมพ์หรือพระเครื่องได้มีมาแต่ครั้งสมัยคันธารราฐ (อินเดีย) มากกว่า ๒,๐๐๐ กว่าปีล่วงมาแล้ว

ในด้านองค์พระคงจะได้แนวคิดและแบบอย่างมาจากพระประธานในพระอุโบสถ ซึ่งส่วนมากจักประดิษฐานชุกชีเฉพาะซุ้มเรือนแก้วนั้นคงจักได้แนวคิดมาจากครอบแก้ว ซึ่งเพิ่งจะมีครอบแก้วครอบพระบูชาประจำวัด ประจำบ้าน เพื่อเป็นการอนุรักษ์ไม่ให้ผิวทองหมองประการหนึ่งและเพื่อเป็นการป้องกันฝุ่นละอองที่มีคละคลุ้งในอากาศอีกด้วย

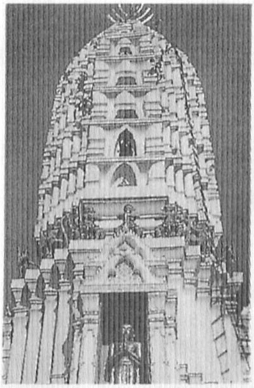

เป็นที่เชื่อกันว่า ผู้ที่แกะแม่พิมพ์ถวายท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ นั้นน่าจะเป็นฝีมือช่างสิบหมู่ หรือฝีมือช่างหลวงนั่นเอง

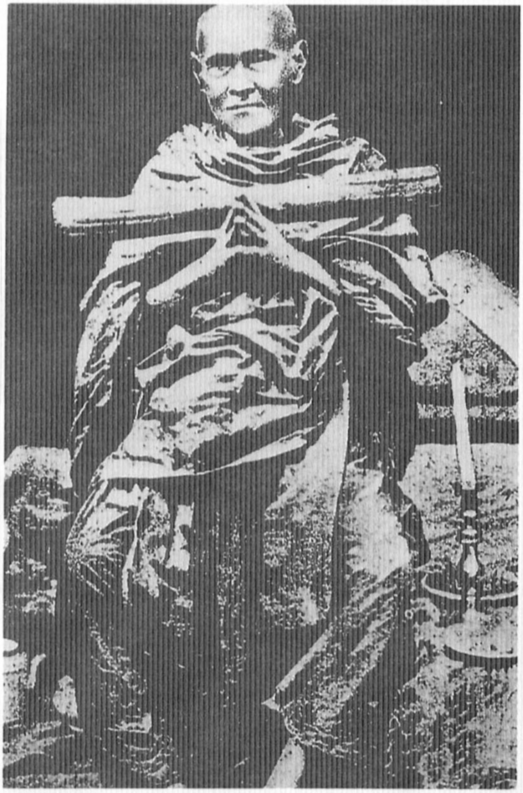
พระสมเด็จวัดระฆังฯ ให้ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ นั้น เป็นพระที่สร้างแบบค่อยทำค่อยไป ตามแต่โอกาสและเวลาจะอำนวย หาได้สร้างเป็นครั้งเดียวไม่ ที่เชื่ออย่างนี้เพราะพระแต่ละพิมพ์ของท่าน เนื้อหาตลอดจนมวลสารนั้นมีอ่อนแก่กว่ากัน ละเอียดบ้าง หยาบบ้าง สีสันวรรณะก็เป็นเช่นเดียวกันทั้งสิ้น เมื่อท่านสร้างพระแต่ละพิมพ์แต่ละคราวเสร็จแล้วท่านจะบรรจุลงในบาตรนอกจากท่านจะบริกรรมปลุกเสกด้วยตัวท่านจงดีแล้วยังนิมนต์ให้พระเณรช่วยกันปลุกเสกอีกด้วย เมื่อท่านออกไปบิณฑบาตท่านก็จะเอาติดตัวไป ญาติโยมที่ใส่บาตรท่านท่านจะแจกพระให้คนละองค์และมักจะพูดว่า "เก็บเอาไว้ให้ดีนะจ๊ะ ต่อไปจะหายาก" โดยไม่บรรยายสรรพคุณให้ทราบแต่อย่างใด แต่ก็เป็นที่ทราบกันอยู่ในยุคสมัยนั้นแล้วว่าพระสมเด็จวัดระฆังฯ ของท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ท่านโด่งดังทางโภคทรัพย์และเมตตามหานิยม

พระคาถาชินบัญชร สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) พรหมรังสี

เพื่อให้เกิดอานุภาพยิ่งขึ้น ก่อนเจริญภาวนาชินบัญชร ตั้งนะโม ๓ จบ แล้วระลึกถึงและบูชาเจ้าประคุณสมเด็จฯ ด้วยถ้อยคำว่า

ปุตตะกาโมละเภปุตตัง
ธะนะกาโมละ เภธะนัง อัตถิกาเย
กายะญายะ เทวานังปิยะตังสุตตะวา
อิติปิ โส ภะคะวา ยะมะราชาโน
ท้าวเวสสุวัณโณ มรณังสุขัง อะระหัง
สุคะโต นะโมพุทธายะ

๑

ชะยาสะนากะตา พุทธา เชตะวา
มารัง สะวาทะนัง จะตุสัจจาสะภัง
ระสัง เย ปิวิงสุ นะราสะภา

๒

ตัณหังกะราทะโย พุทธา อัฏฐะวีสะติ

สะติ นายะกา สัพเพ ปะติฎฐิตา
มัยหัง มัตถะเก เต มุนิสสะรา

๓

สีเส ปะติฏฐิโต มัยหัง พุทโธ ธัมโม
ทะวิโลจะเน สังโฆ ปะติฏฐิโต มัยหัง
อุเร สัพพะคุณา

๔

ทะทะเย เม อะนุรุทโธ สารีปุตโต
จะทักขิเณ โกณฑัญโญ ปิฏฐิภา
คัสมิง โมคคัลลาโน จะวามะเก

๕

ทักขิเณ สะวะเน มัยหัง อาสุง
อานันทะราทโล กัสสะโป จะ
มะทานาโม อุภาสุง วามะ โสตะเก

๖

เกสันโต ปิฏฐิภาคัสมิง สุริตย วะ
ปะภังกะโร นิสินโน สิริสัมปันโน
โสภิโต มุนิปุงคะโว

๗

กุมระกัสสะโป เถโร มะเหสี
จิตตะวาทะโก โส มัยหัง วะทะเน
นิจจัง ปะติฏฐาสิ คุณา กะโร

๘

ปุณโณ อังคุลิมาโล จะ อุปาลี
นันทะสีวะลี เถรา ปัญจะ อิเม ชาตา
ติละกา มะมะ

๙

เสสาสิติ มะหาเถรา วิชิตา
ชินะสาวะกา เอเตสีติ มะหาเถรา
ชิตะวันโต ชิโนระสา ชะลันตา
สีละเตเชนะ อังคะมังเศสุ สัณฐิตา

๑๐

ระตะนัง ปุระโต อาสิ ทักขิเณ
เมตตะสุตตะกัง
ธะชัคคัง ปัจฉะโต อาสิ วาเม
อังคุลิมา ละกัง

๑๑

ขันธะโมระปะริตตัญ จะ อาฏานา
ฏิยะสุตตะกัง อากาเส ฉะทะนัง อาสิ
เสสา ปาการะ สัณฐิตา

๑๒

ชินา นานา วะระสังยุตตา สัตตัป
ปากา ระสังกะตา วาตะปิตตา
ทิสัญชาตา พาหิรัชฌัตตุ ปัททะวา

๑๓

อะเสสา วินะยัง ยันตุ อะนันตะชินะ
เตชะสา วะสะโต เม สะกิจเจนะ
สะทา สัมพุทธะ ปัญชะเร

๑๔

ชินะปัญชะระมัชฌัมหิ วิทะรันตัง
มะฮี* ตะเล สะทา ปาเลนตุ มัง
สัพเพ เต มะหาปุริ สาสะภา

๑๕

อิจเจวะมันโต สุคุตโต สุรักโข ชินานุภาเวนะ ชิตูปัททะโว ธัมมานุภาเวนะ ชิตาริสังโฆ สังฆานุภาเวนะ ชิตันตะราโย สัทธัมมานุภาวะปาลิโต จะรามิ ชินะ ปัญชะเนติ

*มะหีตะเล บาลีออกเสียงเป็น มะฮีตะเล

คำแปล พระคาถาชินบัญชร

๑. พระพุทธเจ้าและพระนราสภาทั้งหลาย ผู้ประทับนั่งแล้วบนชัยบัลลังก์ ทรงพิชิตพระยามาราธิราชผู้พรั่งพร้อมด้วยเสนาราชพาหนะแล้ว เสวยอมตรส คืออริยะสัจธรรมทั้งสี่ประการ เป็นผู้นำสรรพสัตว์ให้ข้ามพ้นจากกิเลสและกองทุกข์

๒. มี ๒๘ พระองค์ คือพระผู้ทรงพระนาม ว่าตัณหังกร เป็นอาทิพระพุทธเจ้าผู้จอมมุนีทั้งหมดนั้น

๓. ข้าพระพุทธเจ้าขออัญเชิญมาประดิษฐานเหนือเศียรเกล้า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประดิษฐานอยู่บนศีรษะ พระธรรมอยู่ที่ดวงตาทั้งสอง พระสงฆ์ผู้เป็นอากรบ่อเกิดแห่งสรรพคุณอยู่ที่อก

๔. พระอนุรุทธะอยู่ที่ใจ พระสารีบุตรอยาเบื้องขวา พระโมคคัลลานอยู่เบื้องซ้าย พระอัญญาโกณฑัญญะอยู่เบื้องหลัง

๕. พระอานนท์กับพระราหุลอยู่ขวา พระกัสสะปะกับพระมหานามะอยู่ที่หูซ้าย

๖. มุนีผู้ประเสริฐ คือ พระโสภิตะผู้สมบูรณ์ด้วยสิริดังพระอาทิตย์ส่องแสงอยู่ที่ทุกเส้นขน ตลอดร่างทั้งข้างหน้าและข้างหลัง

๗. พระเถระกุมาระกัสสะปะผู้แสวงบุญ ทรงคุณอันวิเศษ มีวาทะอันวิจิตรไพเราะอยู่ปากเป็นประจำ

๘. พระปุณณะ พระอังคุลิมาล พระนันทะ และพระสีวะลี พระเถระทั้ง ๕ นี้ จงปรากฏเกิดเป็นกระแจะจุณเจิมที่หน้าผาก

๙. ส่วนพระอสีติมหาเถระที่เหลือ ผู้มีชัย และเป็นพระโอรสเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าผู้ทรงชัย แต่ละองค์ล้วนรุ่งเรืองไพโรจน์ด้วยเดชแห่งศีลให้ดำรงอยู่ทั่วอวัยวะน้อยใหญ่

๑๐. พระรัตนสูตรอยู่เบื้องหน้า พระเมตตาสูตรอยู่เบื้องขวา พระอังคุลิมาลปริตรอยู่เบื้องซ้ายพระธชัคคะสูตรอยู่เบื้องหลัง

๑๑. พระขันธปริตร พระโมรปริตร และพระอาฏานาฏิยสูตรเป็นเครื่องกางกั้นดุจหลังคาอยู่บนนภากาศ

๑๒. อนึ่งพระชินพุทธเจ้าทั้งหลายนอกที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ผู้ประกอบพร้อมด้วยกำลังนานาชนิดมีศีลาทิธคุณอันมั่นคง คือ สัตตะปราการเป็นอาภรณ์มาตั้งล้อมเป็นกำแพงคุ้มครองเจ็ดชั้น

๑๓. ด้วยเดชานุภาพแห่งพระอนันตชินเจ้า ไม่ว่าจพทำกิจการใด ๆ เมื่อข้าพระพุทธเจ้าเข้าอาศัยอยู่ในพระบัญชรแวดวงกรงล้อมแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ขอโรคอุปัทวะทุกข์ทั้งภายนอกและภายในอันเกิดแต่โรคร้าย คือโรคลมและดีเป็นต้น เป็นสมุฏฐานจงกำจัดให้พินาศไปอย่าได้เหลือ

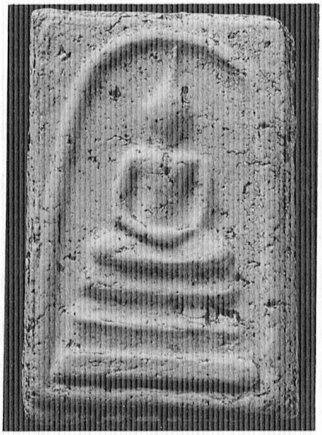
๑๔. ขอพระมหาบุรุษผู้ทรงพระคุณอันล้ำเลิศทั้งปวงนั้น จงอภิบาลข้าพระพุทธเจ้า ผู้อยู่ในภาคพื้นท่ามกลางพระชินบัญชรข้าพระพุทธเจ้าได้รับการคุ้มครองปกปักรักษาภายในเป็นอันดีฉะนี้แล

๑๕. ข้าพระพุทธเจ้าได้รับการอภิบาลด้วยคุณานุภาพแห่งสัทธรรมจึงชนะเสียได้ซึ่งอุปัทวอันตรายใด ๆ ด้วยอานุภาพแห่งพระชินพุทธเจ้าชนะข้าศึกศัตรูด้วยอานุภาพแห่งพระธรรมชนะอันตรายทั้งปวงด้วยอานุภาพแห่งพระสงฆ์ ขอข้าพระพุทธเจ้าจงได้ปฏิบัติและรักษาดำเนินไปโดยสวัสดีเป็นนิจนิรันดรเทอญ ฯ

อานิสงส์ชินบัญชร

พระคาถาชินบัญชรนี้เป็นคาถาที่ศักดิ์สิทธิ์ยิ่งนัก ตกทอดมาจากลังกา เจ้าประคุณสมเด็จฯ ค้นพบในคัมภีร์โบราณได้ดัดแปลงแก้ไขแต่งเติมให้ดีขึ้นเป็นเอกลักษณ์พิเศษ ได้เนื้อถ้อยกระทงความสมบูรณ์ แปลงออกมาแล้วมีแต่สิ่งสิริมงคลแก่ผู้สวดภาวนาทุกประการ

พระคาถานี้ เป็นการอัญเชิญพระพุทธานุภาพแห่งพระบรมศาสดาสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระพุทธเจ้าที่ได้เคยตรัสรู้มาก่อนหน้านั้น จากนั้นเป็นการอัญเชิญพระอรหันต์ขีณาสพอันสำเร็จคุณธรรมวิเศษแต่ละองค์ไม่เหมือนกันนอกนั้นยังอัญเชิญพระสูตรต่าง ๆ อันโบราณาจารย์เจ้าถือว่าเป็นพระพุทธมนต์อันวิเศษ แต่ละสูตรมารวมกันสอดคล้องเป็นกำแพงแก้วคุ้มกันตั้งแต่กระหม่อมจอมขวัญของผู้ภาวนาพระคาถาลงมาจนล้อมรอบตัวจนกระทั่งหาช่องโหว่ให้อันตรายสอดแทรกเข้ามามิได้

พระสมเด็จ
วัดระฆังโฆษิตาราม
พิมพ์ใหญ่

◎ โดย...ผศ. รังสรรค์ ต่อสุวรรณ

พระสมเด็จวัดระฆังฯ ที่ในวงการ ยอมรับกันทั้งหมด ๔ พิมพ์ มี

- วัดระฆังฯ พิมพ์ใหญ่
- วัดระฆังฯ พิมพ์ทรงเจดีย์
- วัดระฆังฯ พิมพ์ฐานแซม
- วัดระฆังฯ พิมพ์เกศบัวตูม

พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพุฒาจารย์ (โต) ได้จำลองมาจากพระประธานในโบสถ์ของวัดระฆังฯ เป็นศิลปะพระสมัยสุโขทัย พิมพ์สมาธิ

พระประธานในโบสถ์ส่วนใหญ่จะเป็นพิมพ์สะดุ้งมาร จะมีพิมพ์สมาธิก็เห็นแต่ในโบสถ์วัดระฆังโฆษิตารามเท่านั้น

พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ หรือบางท่านเรียกว่าพิมพ์พระประธาน ทั้งหมดมี ๔ พิมพ์ เรียกว่า

- พิมพ์ใหญ่ พิมพ์ที่ ๑
- พิมพ์ใหญ่ พิมพ์ที่ ๒
- พิมพ์ใหญ่ พิมพ์ที่ ๓
- พิมพ์ใหญ่ พิมพ์ที่ ๔

พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ ข้อพิจารณาแม่พิมพ์ พิมพ์ที่ ๑-๔ ตำหนิแม่พิมพ์อยู่ในตำแหน่งเดียวกันคือ

ตำหนิที่ ๑ กรอบนอกขององค์พระทั้ง ๔ ด้านเป็นกรอบเส้นนูน ทั้ง ๔ ด้าน พระสมเด็จบางองค์มีเนื้อเกินกรอบนูน บางองค์ก็ตัดชิดกรอบนูน จะเห็นชัดเจนจากภาพพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม

เฉพาะเส้นกรอบแม่พิมพ์ด้านข้างซ้ายมือขององค์พระ จะเป็นเส้นนูน แล่นลงมาถึงระหว่างข้อศอกขององค์พระ แล้วจะจมหายไปกับซุ้มเรือนแก้ว

ตำหนิที่ ๒ กรอบแม่พิมพ์ด้านขวาขององค์พระจะเป็นเส้นนูน แล่นลงมาตลอดและชิดกับเรือนแก้ว ด้านล่างสุด

ตำหนิที่ ๓ เส้นซุ้มเรือนแก้วจะเป็นเส้นค่อนข้างใหญ่นูน เป็นลักษณะเหมือนเส้นหวายผ่าซีก

ด้านในของเส้นซุ้มเรือนแก้วจะเป็นเส้นตั้งฉากพื้น พื้นองค์พระเส้นซุ้มเรือนแก้วด้านนอกจะเทลาดเอียงลงเล็กน้อย

ความโค้งของซุ้มเรือนแก้วจะเหมือนกันทั้ง ๔ พิมพ์ ต่างกันก็เพียงแต่เส้นซุ้มเรือนแก้วของพิมพ์ที่ ๑ จะหนากว่าเส้นซุ้มเรือนแก้วของพิมพ์ที่ ๒ เส้นซุ้มเรือนแก้วของพิมพ์ที่ ๒ จะหนากว่าเส้นซุ้มเรือนแก้วของพิมพ์ที่ ๓ และเส้นซุ้มเรือนแก้วของพิมพ์ที่ ๓ จะหนากว่าเส้นซุ้มเรือนแก้วของพิมพ์ที่ ๔ ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่ที่ว่าพระพิมพ์ลึกและชัดคมแค่ไหน พระสมเด็จบางองค์ใช้สึกลงไปบ้าง เส้นซุ้มเรือนแก้วก็จะดูหนามาก

ตำหนิที่ ๔ พระพักตร์จะเป็นลักษณะเป็นผลมะตูมเหมือนกัน ต่างกันที่อ้วนกว่ากันเท่านั้น

ตำหนิที่ ๕ พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ ทุกพิมพ์จะมีหูทั้ง ๒ ข้าง แต่ถ้าบางองค์พิมพ์ลึกจะเห็นชัด แต่ศิลปะของพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ ถ้าส่องกล้องดูจะหายไป ต้องส่องกล้องดู

ทะแยงให้มีเงาจึงจะเห็นหูทั้ง ๒ ข้าง เป็นลำดับกับลำคอ

ในพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ ที่กดลึกไม่เพียงพอก็จะไม่ปรากฏหูให้เห็น

ตำหนิที่ ๖ ตรงส่วนโค้งของลำแขนติดกับหัวไหล่ ด้านหัวไหล่ขวาขององค์พระจะมีเนื้อและมีส่วนกว้างหัวไหล่ด้านซ้ายขององค์พระ

ตำหนิที่ ๗ หัวเข่าข้างซ้ายขององค์พระจะนูนสูงกว่าหัวฐานด้านบนสุด

ตำหนิที่ ๘ หัวเข่าข้างขวาขององค์พระจะนูนต่ำกว่าหัวฐานด้านบนสุด

ตำหนิที่ ๙ ถ้าพินิจพิจารณาพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ ทุกพิมพ์ จะเห็นองค์พระประธานท่านหันตะแคงไปทางด้านขวาขององค์พระเล็กน้อย

และฐานที่ ๑, ๒ และ ๓ จะหันไปทางซ้ายมือขององค์พระสลับกันกับองค์พระ

ตำหนิที่ ๑๐ พื้นระหว่างหัวเขาขององค์พระกับฐานชั้นที่ ๑ และพื้นระหว่างฐานชั้นที่ ๒ กับฐานชั้นที่ ๓ จะสูงกว่าพื้นในระหว่างฐานที่ ๑ กับฐานชั้นที่ ๒ พื้นในระหว่างฐานชั้นที่ ๑ กับฐานชั้นที่ ๒ จะสูงเสมอกับพื้นรอบองค์พระประธาน

ตำหนิที่ ๑๑ พื้นในซุ้มเรือนแก้วจะต่ำกว่าพื้นนอกซุ้มเรือนแก้วเล็กน้อย จนดูเกือบไม่ออก ต้องใช้วิธีตะแคงพระดูถึงจะเห็นความสูงต่ำได้

พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ พิมพ์ที่ ๑ พิมพ์นี้มีน้อยมาก ตำหนิของพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ พิมพ์ที่ ๑ คือ

๑. เศียรพระ และส่วนที่แสดงเป็นลำองค์พระ ตลอดจนเส้นแขนและเส้นฐานทุกเส้นจะใหญ่กว่าพิมพ์ที่ ๒ ที่ ๓ และที่ ๔

๒. วงแขนทั้งสองข้างเกือบจะเป็นเส้นตรงแล่นลงมา (หรือสอบขนานกับลำองค์พระ)

๓. ระหว่างพระเพลา (ขาตัก) กับฐานด้านบนสุดจะมีเส้นแซม (พิมพ์อื่นไม่มี)

๔. จะมีเส้นสังฆาฏิ แต่ค่อนข้างเล็ก

สำหรับพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ พิมพ์ที่ ๒ ซึ่งถือได้ว่าเป็นพิมพ์ที่มีมากที่สุด สำหรับตำหนินั้นมีรายละเอียดคือ

๑. ระหว่างพระเพลา (ขาตัก) กับวงแขน จะมีเนื้อนูนแสดงเป็นพระเพลา (ขาตัก) อย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จากหัวเข่าวิ่งขึ้นไปชนวงแขนจะชัดเจนมาก

๒. วงแขนทั้งสองข้างจะกางออกมากกว่าพิมพ์ที่ ๑

๓. พระเกศจะยาวกว่าพิมพ์ที่ ๑

๔. ฐานชั้นบนสุดจะยาวกว่าพิมพ์ที่ ๑

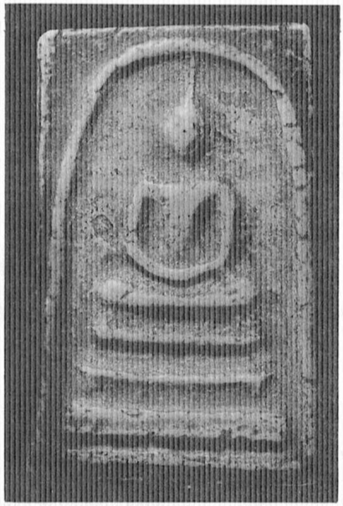
สำหรับพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ พิมพ์ที่ ๓ นั้นมีตำหนิของพิมพ์อย่ ๓ แห่ง คือ

๑. ลำองค์พระจะเป็นรูปทรงกระบอก (ไม่เป็นรูปตัววี "V" เหมือนพิมพ์อื่น)

๒. หัวฐานชั้นที่ ๒ (ฐานสิงห์) จะเป็นเส้นนูนบางกว่าทุกพิมพ์

๓. เส้นลำองค์พระ เส้นวงแขน ตลอดจนเส้นฐาน จะบางและคมชัดกว่าทุกพิมพ์

สำหรับพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ พิมพ์ที่ ๔ มักปรากฏขอบพิมพ์ทั้ง ๔ ด้านอย่างชัดเจน เราเรียกว่าขอบกระจก แต่ไม่ถือเป็นตำหนิของแม่พิมพ์ เพราะพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ พิมพ์ที่ ๔ บางองค์ที่ตัดขอบชิดไม่ปรากฏขอบกระจกก็มี จึงไม่ถือเป็นตำหนิของพิมพ์ แต่ถือเป็นข้อสังเกตได้เอกลักษณ์ตำหนิของพิมพ์ คือ

๑. พระเกศทะลุซุ้ม

๒. ลำองค์พระเป็นรูปตัววี แต่ส่วนล่างสุดของลำองค์พระจะผายออกเข้าหาวงแขน

๓. เส้นชายจีวรจะวิ่งลงมาหาหัวเข่าอย่างคมชัด

๔. หัวเข่าด้านขวาขององค์พระจะมนกลมและลาดเข้าหาวงแขน

๕. หัวฐานสิงห์ด้านซ้ายจะวิ่งหักเข้าหาด้านใน

๖. หัวฐานสิงห์ด้านขวาจะเป็นเส้นดิ่งลงมา

ตำหนิแม่พิมพ์ของพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม นอกจากด้านหน้าแล้ว ด้านหลังขององค์พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม ตลอดจนขอบข้างขององค์พระทั้ง ๔ ด้าน ล้วนแต่เป็นตำหนิที่สำคัญที่สุดต่อการดูพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตารามที่แท้

พิมพ์หลังของพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ มีทั้งหมด ๔ พิมพ์ สำหรับพิมพ์ด้านหลังของสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ทรงเจดีย์ พิมพ์เกศบัวตูม และพิมพ์ฐานแซม จะไม่เหมือนกับพิมพ์ใหญ่

ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพุฒาจารย์โตได้รวบรวมมวลสารทั้งหมดมาผสมกันแล้วผสมกับน้ำอ้อย นำเนื้อทั้งหมดลงในครก ตำให้เนื้อละเอียดและผสมกันจนเนื้อเหนียวหนึก เสร็จแล้วนำเนื้อแต่ละครก ขึ้นมาปั้นเป็นแท่งสี่เหลี่ยมยาว ๆ เมื่อได้เนื้อเป็นแท่งสี่เหลี่ยมยาว ๆ แล้ว มีขนาดเพียงพอดีกับการสร้างพระแต่ละองค์ เอาตอกตัดเนื้อเป็นชิ้น ๆ ขนาดหนาพอควร เราเรียกเนื้อแต่ละชิ้นนี้ว่า "ชิ้นฟัก" แม่พิมพ์ของพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตารามนั้น สันนิษฐานว่าแกะจากหินชนวน โดยแกะแม่พิมพ์เป็น

ตัวเมียคือลึกลงไปในเนื้อหินชนวนเป็นรูปพระประธาน

มีซุ้มเรือนแก้วเป็นเส้นคล้ายหวายผ่าซีก โดยมีขอบสี่เหลี่ยมขององค์พระรอบซุ้มเรือนแก้วทั้ง ๔ ด้าน ที่เรียกว่าเส้นบังคับ ซึ่งสันนิษฐานได้ว่ามีการบากที่ขอบขององค์พระทิ่ง ๔ มุมไว้เพื่อเป็นจุดที่จะนำตอกมาตัดขอบพระสมเด็จทั้ง ๔ ด้าน กรรมวิธีในการพิมพ์นั้นจะค่อย ๆ กดเนื้อพระสมเด็จให้แน่น เสร็จแล้วจึงนำไม้กระดานมาวางลงบนเนื้อพระสมเด็จ สันนิษฐานได้ว่าน่าจะมีไม้กระดาน ๔ แผ่น ในคราวพิมพ์พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ ไม้กระดานทั้ง ๔ แผ่น คงจะมีผิวไม่เหมือนกัน จึงเกิดเป็นพิมพ์ด้านหลังขององค์พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตารามพิมพ์ใหญ่ เป็นลายไม้ไม่เหมือนกัน ๔ พิมพ์

หลังจากวางไม้กระดานบนเนื้อพระสมเด็จแล้วจึงได้นำไม้สี่เหลี่ยมแท่งยาว ๆ วางลงหลังไม้กระดาน ใช้ไม้หรือค้อน ที่เรียกว่าตัวส่งค่อย ๆ เคาะให้เนื้อพระสมเด็จอัดแน่นกับพิมพ์หินชนวน เป็นการไล่อากาศบนแม่พิมพ์หินชนวน และเป็นเหตุให้พระสมเด็จเกิดความลึกคมชัดที่สุดเท่าที่จะทำได้ เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้วจึงนำไม้แผ่นหลังขององค์พระสมเด็จออกจะปรากฏพิมพ์ด้านหลังขององค์พระสมเด็จเป็นลายไม้แผ่นหลังที่กดพิมพ์พระสมเด็จให้แน่นสำหรับเนื้อพระที่เป็นส่วนเกินทะลักออกด้านขอบข้างขององค์พระทั้ง ๔ ด้าน จะต้องตัดออกให้ดูเรียบร้อยและให้พระสมเด็จมีขนาดเท่า ๆ กัน การตัดขอบพระนั้นในสมัยโบราณจะไม่นิยมใช้มีดตัดเพราะมีดเป็นของมีคมเป็นศาสตราวุธไม่เหมาะที่จะใช้กับพระพุทธปฏิมากรรม จึงใช้ตอกไม้ไผ่แทนมีดตัดขอบพระสมเด็จทั้ง ๔ ด้าน วิธีการตัดขอบ ศึกษาจากสภาพปัจจุบันของสมเด็จวัดระฆังก็พอจะสันนิษฐานได้ว่ามีอยู่ ๒ วิธีคือ

วิธีที่ ๑ ใช้ตอกจดลงบนรอยบากที่ ๔ มุมขององค์พระสมเด็จแล้วกดตอกตัดลงตรง ๆ เขี่ยส่วนเกินของเนื้อพระออกด้านข้าง จะได้

รอยตัดขอบค่อนข้างเรียบ แต่ถ้ามองด้านสันขององค์พระ จะปรากฏรอยตอกวิ่งขวางลงมาทางตั้ง หรือเป็นรอยเฉียงเล็กน้อย

วิธีที่ ๒ ใช้ตอกจดลงบนรอยบากที่ ๔ มุมขององค์พระสมเด็จแล้วลากตอกลงมาถึงขอบล่างสุดขององค์พระสมเด็จ เสร็จแล้วจึงเขี่ยส่วนเกินของเนื้อพระออกด้านข้าง จะได้รอยตัดของพระสมเด็จซึ่งผ่านระยะเวลาร้อยกว่าปีจะเกิดรอยหดของเนื้อพระและรอยปริของเนื้อพระที่สู่ไปตามรอยลากของตอกตัด เป็นรอยที่แยกออกตามธรรมชาติ ซึ่งเชื่อกันว่าในครั้งแรก ๆ ที่ท่านเจ้าประคุณสมเด็จโตสร้างพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตารามนั้น องค์พระสมเด็จคงจะใหญ่กว่าปัจจุบันมากพอสมควร และรอยปริแตกด้านหลังขององค์พระก็คงจะสนิทมองไม่ค่อยเห็น ระยะเวลาร้อยกว่าปีองค์พระสมเด็จจะหดตัวเล็กลง รอยปริแตกของขอบจะหดตัวขยายขึ้นเป็นรอยธรรมชาติ วงการพระเรียกรอยปริแตกขององค์พระว่า "รอยปูไต่"

การหดตัวขององค์พระสมเด็จในพิมพ์ด้านหน้า ตามทฤษฎีการถอดพิมพ์พระนั้นแม่พิมพ์ซึ่งเป็นหินชนวน ส่วนของแม่พิมพ์ เช่น ซุ้มเรือนแก้วซึ่งเป็นหวายผ่าซีกแขนขององค์พระพุทธตลอดจนฐานขององค์พระ เวลาแกะพิมพ์จะต้องมีส่วนเอียงลาดให้สามารถถอดพิมพ์ได้ ดูตัวอย่างจากพระผงรูปสมเด็จใหม่ ๆ เมื่อถอดพิมพ์แล้วซุ้มเรือนแก้วก็ดี องค์พระพุทธก็ดี ฐานพระพุทธก็ดี ต่างก็มีลักษณะเอียงลาดเพื่อให้ถอดพิมพ์ได้ สำหรับพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตารามซึ่งมีอายุการสร้างมานานกว่า ๑๕๐ ปี วัสดุจะแห้งและหดตัว เนื้อบางส่วนจะสลายตัวไปตามธรรมชาติ องค์พระสมเด็จจะเล็กลง ซุ้มเรือนแก้วซึ่งเป็นลักษณะเหมือนหวายผ่าซีกจะหดตัวลงในลักษณะเส้นซุ้มจะตั้งได้ฉากกับพื้นขององค์พระเป็นสันเด่นชัด ลำแขนขององค์พระพุทธ ฐานของพระบางส่วนจะหดตัวและตั้งได้ฉากเช่นกัน การตั้งได้ฉากของซุ้มเรือนแก้วและองค์พระพุทธถ้าเป็นตั้งแต่ในพิมพ์ตามทฤษฎีแล้วจะถอดพิมพ์ไม่ได้ เพราะมักจะหลุดติดในแม่พิมพ์เป็นส่วนใหญ่

พิมพ์ด้านหลังของพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ มีทั้งหมด ๔ พิมพ์

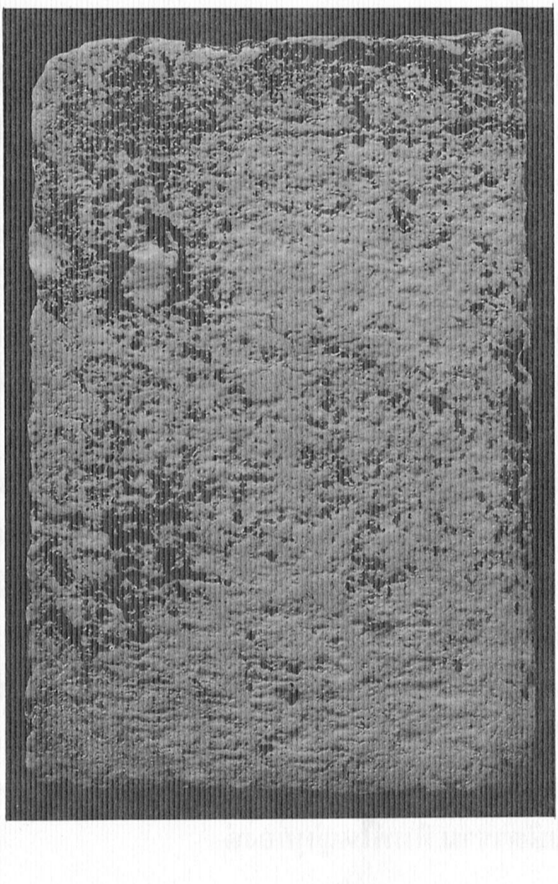
พิมพ์ที่ ๑ ในวงการพระเรียกว่า พิมพ์กาบหมาก ลักษณะเป็นลายไม้กระดาน ซึ่งเมื่อองค์พระหดตัวลายไม้กระดานจะดูละเอียดและลึกยิ่งขึ้นเหมือนลายกาบหมากที่แห้งและหดตัว

พิมพ์ที่ ๒ ในวงการพระเรียกว่า พิมพ์หลังกระดาน ลักษณะเป็นลายไม้กระดานที่เห็นคลองเลื่อยขวางกับองค์พระ บางองค์คลองเลื่อยจะเห็นชัดเจนมาก บางองค์ก็ไม่ชัดเจนนัก

พิมพ์ที่ ๓ ในวงการพระเรียกว่า พิมพ์หลังสังขยา ลักษณะเหมือนหน้าสังขยา คือ ไม่เรียบแต่ก็ไม่มีลายละเอียดเหมือนพิมพ์หลังกาบหมาก

พิมพ์ที่ ๔ ในวงการเรียกว่าพิมพ์หลังแผ่นเรียบ ลักษณะค่อนข้างเรียบ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ พิมพ์สุดท้ายของพิมพ์หลังพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่

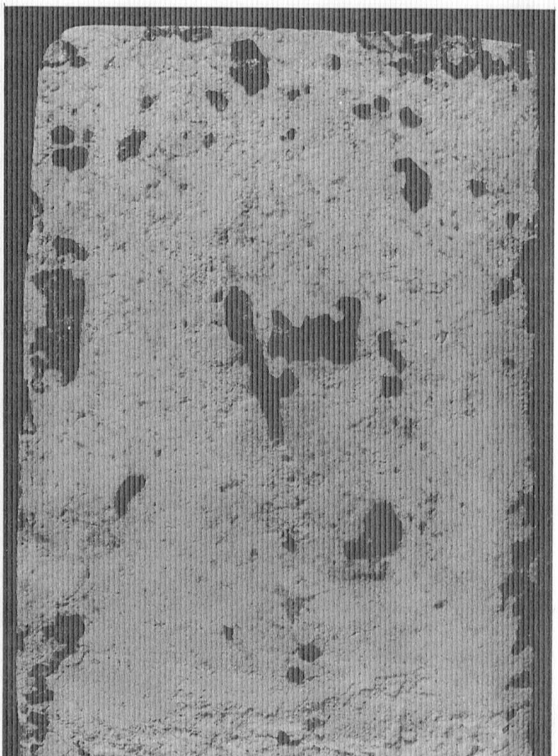
นอกจากพิมพ์หลังของพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ทั้ง ๔ พิมพ์แล้วยังมีส่วนอื่นที่เป็นจุดสำคัญในการดูพิมพ์หลังของพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่อีกและเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญด้วย คือจะเห็นขอบขององค์พระทั้ง ๔ ด้านทั้งที่มีรอยปูไต่และรอยกะเทาะจะนูนสูงขึ้นอย่างชัดเจน และส่วนกลางขององค์พระก็จะนูนสูงขึ้นด้วย ระหว่างส่วนกลางกับขอบขององค์พระโดยรอยจะลาดต่ำลง เอกลักษณ์นี้จะเกิดกับพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ทุกองค์

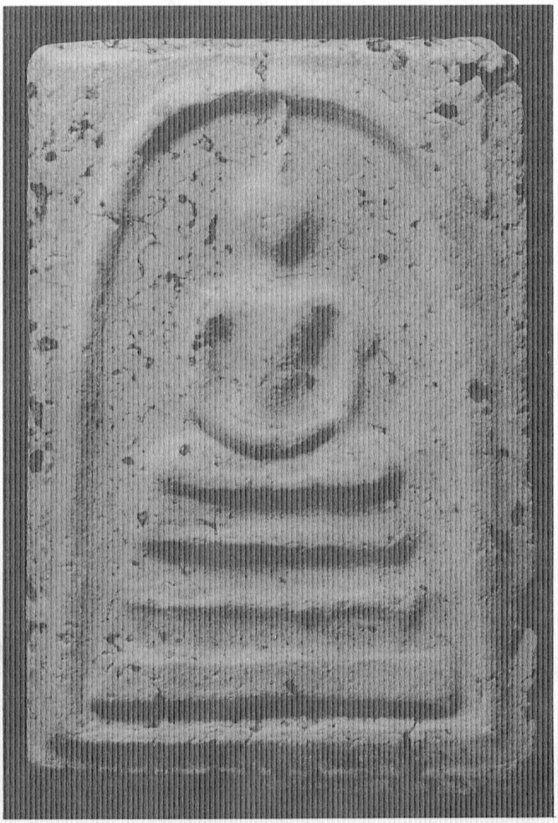
พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ (ด้านหลัง)

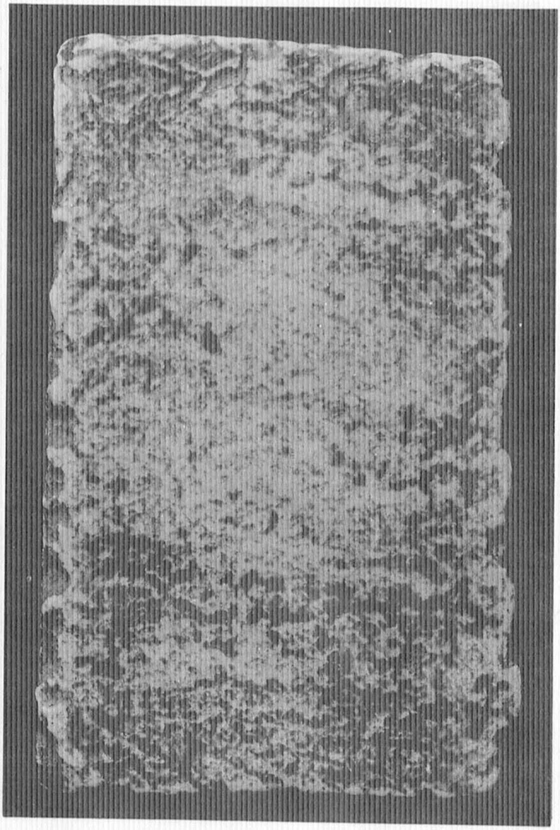
พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ (ด้านหน้า)

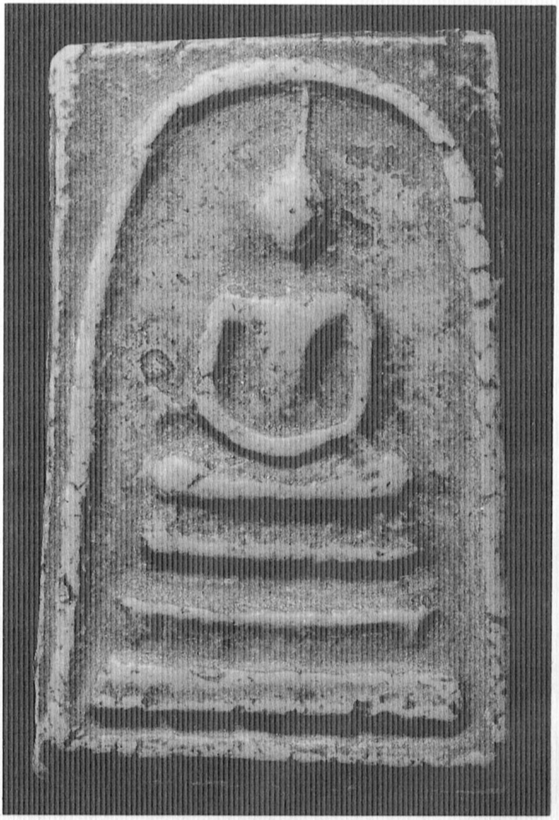
พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ (ด้านหลัง)

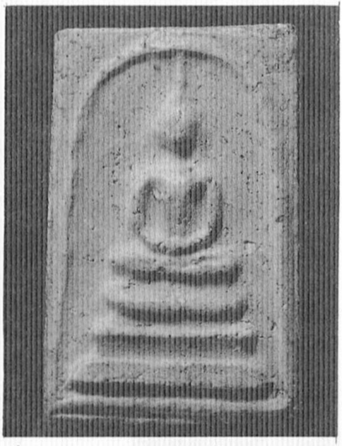
พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ (ด้านหน้า)

พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ (ด้านหลัง)

พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ (ด้านหน้า)

พระสมเด็จ วัดระฆังโฆษิตตาราม พิมพ์ทรงเจดีย์

พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ นั้นจำลองศิลปะมาจากพระประธานในโบสถ์วัดระฆังโฆษิตาราม ซึ่งเป็นพระพุทธรูปบูชา ศิลปะสมัยสุโขทัย พิมพ์สมาธิ

โดยปรกติแล้วพระประธานในโบสถ์วัดต่าง ๆ จะเป็นพระพุทธรูป ศิลปะสุโขทัย พิมพ์มารวิชัย คือเอา พระหัตถ์ขวาวางลงบนเข่า แต่องค์พระประธานในโบสถ์วัดระฆังโฆษิตาราม จะเป็นพิมพ์สมาธิ ส่วนพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ทรงเจดีย์นั้นศิลปะองค์พระจะเล็กลง ดูจากเส้นรอบขององค์พระพุทธ ไล่จากฐานชั้นที่ ๑ ขึ้นไปจรดปลายเกศ จะเป็นเส้นอ่อนช้อยเหมือนสัณฐานของศิลปะพระพุทธเจดีย์ โดยรอบนักนิยมพระจึงได้เรียกขานว่าเป็นพิมพ์ทรงเจดีย์มาแต่โบราณ

การที่จะศึกษาดูพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ทรงเจดีย์ ขอเรียนให้ทราบดังต่อไปนี้

๑. เริ่มที่เส้นขอบแม่พิมพ์ทางด้านขวามือของท่าน แต่เป็นด้านซ้ายขององค์พระ เส้นขอบพิมพ์ของพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ทรงเจดีย์ จะลากยาวลงมาจรดก้นขอบซุ้มเรือนแก้ว ตรงมุมล่างพอดี ซึ่งจะแตกต่างกับพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ เส้นขอบพิมพ์ทางด้านขวามือจะมาจรดกับขอบซุ้มเรือนแก้วประมาณกลางองค์พระ ซึ่งจะตรงกับกึ่งกลางของขอบแขนองค์พระท่านพอดี

๒. ที่พระเกศของพระสมเด็จวัดระฆัง พิมพ์ทรงเจดีย์ พิมพ์ที่ ๒ จะมีรอยขยักเหมือนกับมีพวงมาลัยครอบไว้กลางพระเกศ ซึ่งจะแตกต่างจากพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่

๓. บริเวณหัวไหล่ทั้งซ้ายและขวาขององค์พระระหว่างหัวไหล่ถึงใต้รักแร้ทั้งซ้ายและขวาจะเท่า ๆ กัน ซึ่งจะแตกต่างกับพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ เนื้อที่ระหว่างหัวไหล่ถึงรักแร้ด้านขวาขององค์พระจะกว้างกว่าเนื้อที่ระหว่างหัวไหล่ถึงรักแร้ด้านซ้ายขององค์พระ

๔. เส้นซุ้มครอบแก้วของพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ทรงเจดีย์ จะเล็กกว่าพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่

๕. พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ทรงเจดีย์ พิมพ์ที่ ๒ นี้ จะมีเส้นผ้าอังสะพาดจาดหัวไหล่ลงมาสู่ใต้รักแร้อย่างเห็นได้ชัด พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ จะไม่ปรากฏเส้นผ้าอังสะ

สำหรับเส้นผ้าอังสะนั้น ในกรณีที่พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ทรงเจดีย์ องค์ใดกดพิมพ์ไม่ชัดอาจจะไม่ปรากฏเส้นผ้าอังสะให้เห็นเป็นตำหนิได้ แต่ตำหนิแม่พิมพ์ในตำแหน่งอื่น ๆ ก็ยังสามารถเป็นที่สังเกตได้เช่นกัน

๖. แขนข้างขวาด้านในขององค์พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ทรงเจดีย์ จะมีเนื้อพอกอยู่เป็นส่วนเกิน ซึ่งเป็นตำหนิของแม่พิมพ์ที่เป็นส่วนลึกสุด ถึงแม้พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ทรงเจดีย์องค์ใดจะใช้จนสึกหรือกดพิมพ์ไม่ลึกเพียงพอ แต่เนื้อพอกส่วนเกินของซอกแขนซึ่งเป็นส่วนลึกของแม่พิมพ์จะยังปรากฏเห็นชัดเจน

๗. ข้อศอกซ้ายด้านนอกของพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ทรงเจดีย์ จะไม่มีเส้นชายจีวรแล่นจากศอกซ้ายลงมายังเข่าเหมือนพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่

๘. สัดส่วนขององค์พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพทรงเจดีย์ จะเล็กกว่าพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่

๙. ด้านหลังขององค์พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ทรงเจดีย์ จะไม่เหมือนพิมพ์ด้านหลังขององค์พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ ตามภาษาวงการพระเราเรียกพิมพ์หลังของพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ทรงเจดีย์ว่า "หลังที่อ" เหมือนกันหมดทุกพิมพ์ของพิมพ์ทรงเจดีย์ ขอบข้างขององค์พระทั้งสี่ด้านจะปรากฏรอยกะเทาะของการตัดตอกครูดกับเนื้อพระ และปรากฏว่าร่องรอยปริแยกของเนื้อพระซึ่งเราเรียกว่ารอยปูไต่ อันเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญที่สุดของพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม ซึ่งท่านเจ้าประคุณสมเด็จพุฒาจารย์โตได้สร้างขึ้น

๑๐. มวลสารที่นำมาสร้างพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ทรงเจดีย์ จะเหมือนกับมวลสารที่นำมาสร้างพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ ทุกประการ

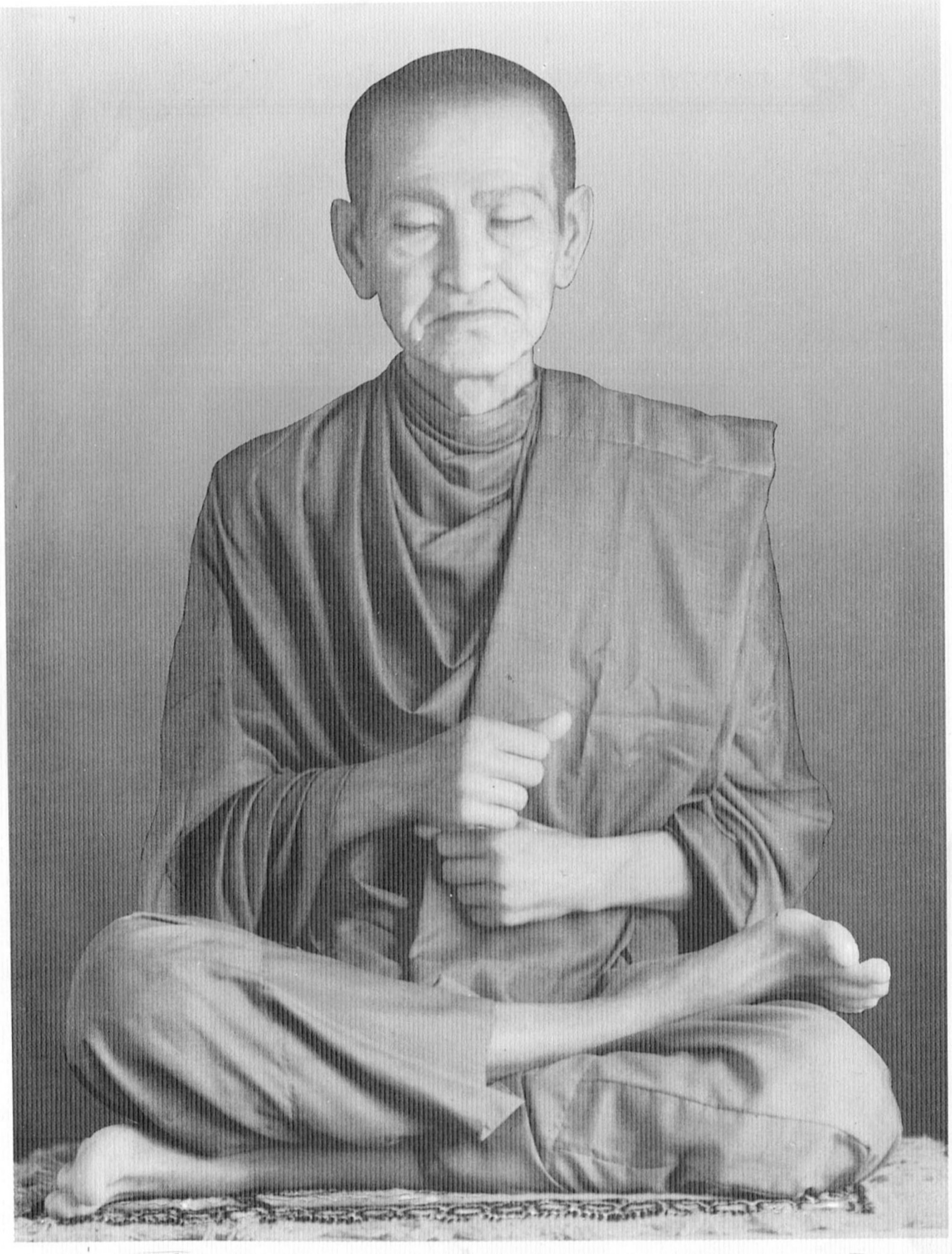
๑๑. ผิวขององค์พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ทรงเจดีย์ ตลอดจนภาพรวมของพิมพ์พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ทรงเจดีย์ เป็นสิ่งสำคัญที่สุดอีกประการหนึ่ง ซึ่งขอให้พิจารณาภาพรวมให้มาก ๆ

๑๒. เม็ดพระธาตุ ตลอดจนร่องรอยการหดตัวของเม็ดพระธาตุกับองค์เนื้อพระจะปรากฏให้เห็นชัดเจนทั้งในพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ และพิมพ์ทรงเจดีย์

๑๓. รอยรูเข็ม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์อันสำคัญของพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม จะปรากฏในพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ทรงเจดีย์ เช่นกัน

๑๔. รอยปูไต่ กรือร่องรอยของมวลสารที่สลายตัวบนเนื้อพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม จะปรากฏให้เห็นในพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ทรงเจดีย์ เช่นกัน

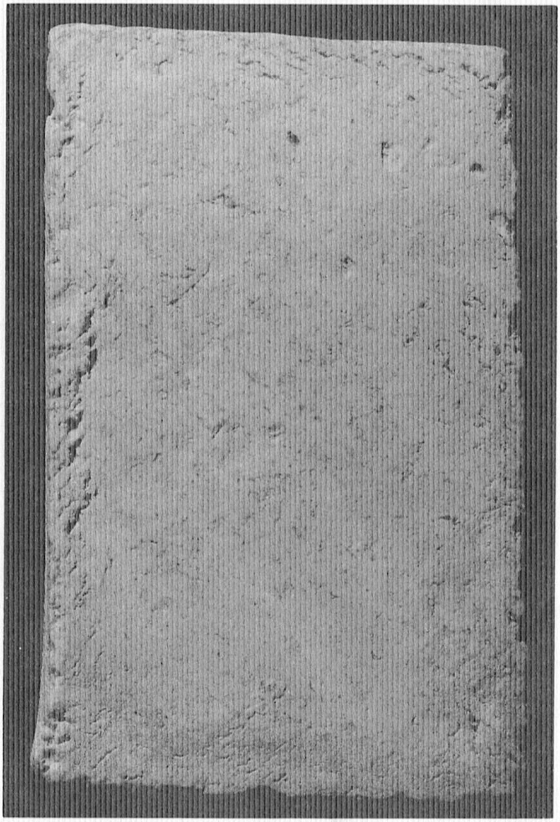
พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ทรงเจดีย์ แยกพิมพ์ได้ทั้งหมด ๕ พิมพ์ด้วยกัน

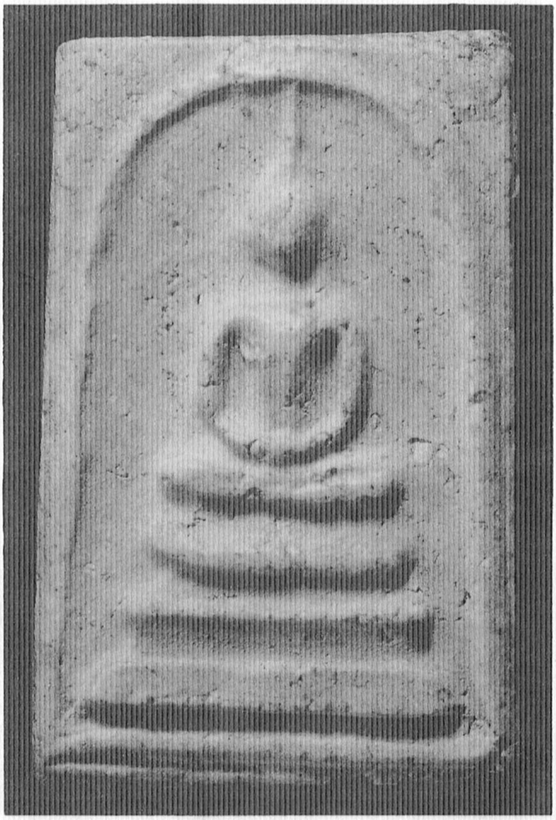
สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พฺรหฺมรํสี)

ถ่ายสมัยสมณศักดิ์ เจ้าคุณธรรมกิตติ อายุ ๖๖ ปี

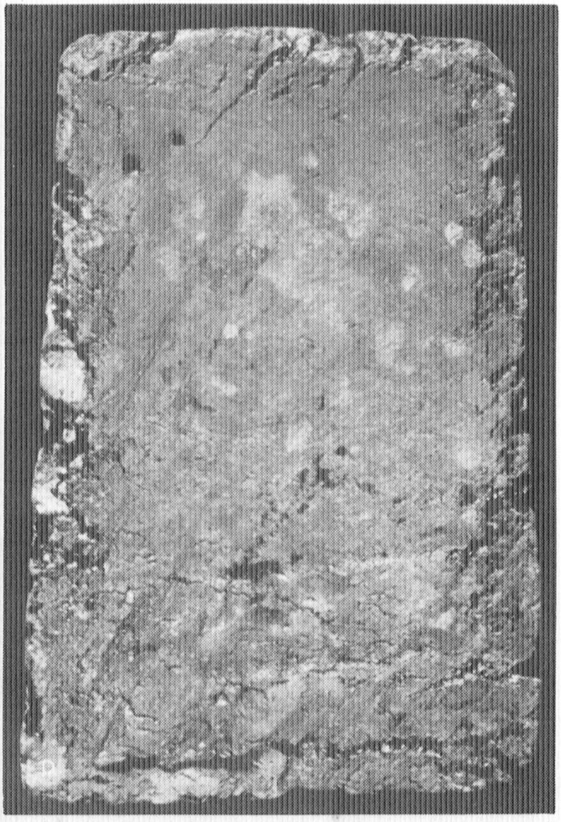
วัดอินทรวิหาร บางขุนพรหม กทม.

พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ทรงเจดีย์ (ด้านหลัง)

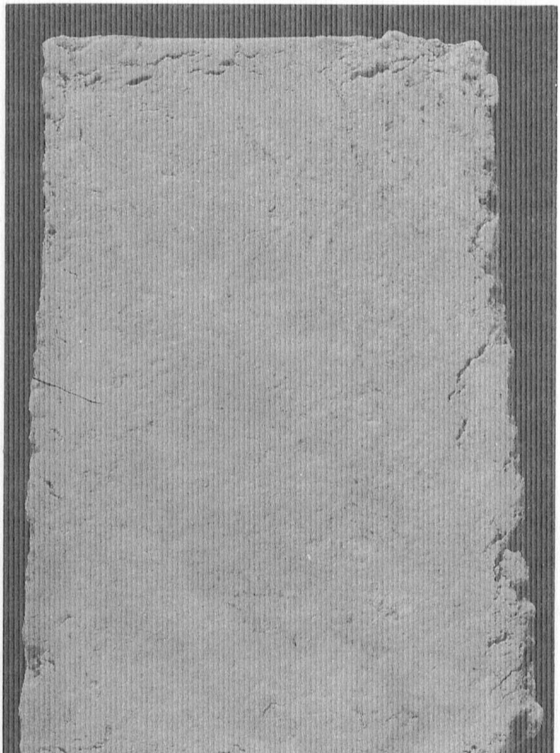
พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ทรงเจดีย์ (ด้านหน้า)

พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ทรงเจดีย์ (ด้านหลัง)

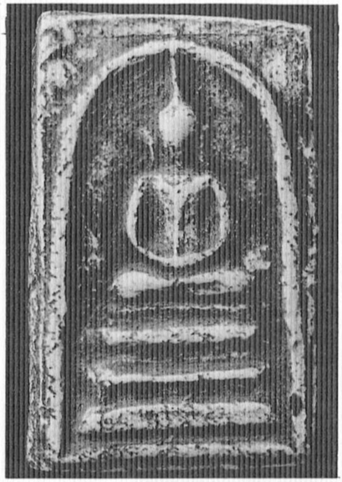
พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ทรงเจดีย์ (ด้านหน้า)

พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ทรงเจดีย์ (ด้านหลัง)

พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ทรงเจดีย์ (ด้านหน้า)

พระสมเด็จ
วัดระฆังโฆษิตาราม
พิมพ์ฐานแซม

พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ฐานแซม ถ้าแยกพิมพ์ย่อย ๆ ลงไปอีกพิมพ์ด้านมี ๔ พิมพ์ ด้านหลังมี ๓ พิมพ์ คือ

๑. พิมพ์หลังสังขยา

๒. พิมพ์หลังกระดาน

๓. พิมพ์หลังแผ่นเรียบ

การดูพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ฐานแซม ว่าแท้หรือไม่นั้น ต้องดูที่แม่พิมพ์เป็นอันดับแรก เมื่อดูแม่พิมพ์แล้วจึงจะมาดูที่องค์ประกอบของพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม คือเนื้อองค์พระผิวขององค์พระว่าจะมีรอยพรุนของรอยรูเข็ม มีรอยปูไต่ มีเม็ดพระธาตุมีรอยหดเหี่ยวของเนื้อกับเม็ดพระธาตุ การดูพิมพ์ของพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ฐานแซมนั้นต้องดูทั้งด้านหน้าและพิมพ์ด้านหลัง เพราะบางครั้งพิมพ์ด้านหน้าขององค์พระเรียกว่าใกล้เคียงมากแต่ถ้าพิมพ์ด้านหลังไม่ใช่พิมพ์พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตารามและก็ต้องถือว่าเป็นพระไม่แท้

พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ฐานแซม มีเอกลักษณ์แม่พิมพ์ที่โดดเด่นและแปลกแตกต่างกว่าพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ พิมพ์ทรงเจดีย์ หรือแม้แต่พิมพ์เกศบัวตูมอย่างชัดเจน เพราะพระสมเด็จ

วัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ฐานแซม เป็นพระพิมพ์เดียวในกระบวนการวัดระฆังโฆษิตารามที่มีศิลปะของแม่พิมพ์ที่ค่อนข้างตื้นและสะโอดสะองมาก ไม่ล่ำสันเหมือนพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์อื่น ๆ ทุกพิมพ์

พระเกศของพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ฐานแซมนี้จะเรียวแหลมคมและติดชัดมากกว่าพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์อื่น ๆ

พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ฐานแซม ส่วนมากจะตัดขอบไม่ค่อยเป็นสี่เหลี่ยมนัก ส่วนมากช่วงบนองค์พระจะตัดกว้างกว่าช่วงล่าง จนบางครั้งเวลาคว่ำหน้าพระสมเด็จลงเราสามารถจะบอกได้เลยว่า พระสมเด็จองค์นี้เป็นพระสมเด็จพิมพ์ฐานแซม การตัดลักษณะดังนี้ จะเหมือนกับการตัดพิมพ์สี่เหลี่ยมของพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์อกครุฑ

อีกประการหนึ่ง พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ฐานแซม มองดูเผิน ๆ คล้ายกับไม่มีเส้นขอบแม่พิมพ์บังคับทั้ง ๔ ด้าน เหมือนพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์อื่น ๆ แต่โดยความจริงแล้วเส้นบังคับขอบแม่พิมพ์ทั้ง ๔ ด้าน จะมีอยู่เหมือนพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม ทุกพิมพ์ทรงเพียงแต่เฉพาะของพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ฐานแซม เส้นขอบแม่พิมพ์ทั้ง ๔ ด้านจะมีลักษณะลาดเอียงลงหาขอบตัดทั้ง ๔ ด้าน ซึ่งจะผิดกับขอบแม่พิมพ์ของพระสมเด็จวัดบางขุนพรหม พิมพ์ฐานแซม ที่จะมีเส้นเป็นเส้นนูนทั้ง ๔ ด้าน

สำหรับตำหนิด้านหลัง พิมพ์หลังสังขยาของพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ฐานแซม จะเหมือนกับพิมพ์หลังสังขยาของพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ จะมีเอกลักษณ์คือรอยปูไต่อันเกิดจากการหดตัวและอายุของมวลสารเช่นเดียวกันกับพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่

สำหรับพิมพ์ด้านหลังของพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ฐานแซม พิมพ์หลังแผ่นเรียบ เหมือนกับพิมพ์หลังแผ่นเรียบของพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ทุกประการ มีรอยปูไต่ปรากฏอยู่รอบ ๆ ขอบข้างขององค์พระอย่างชัดเจน

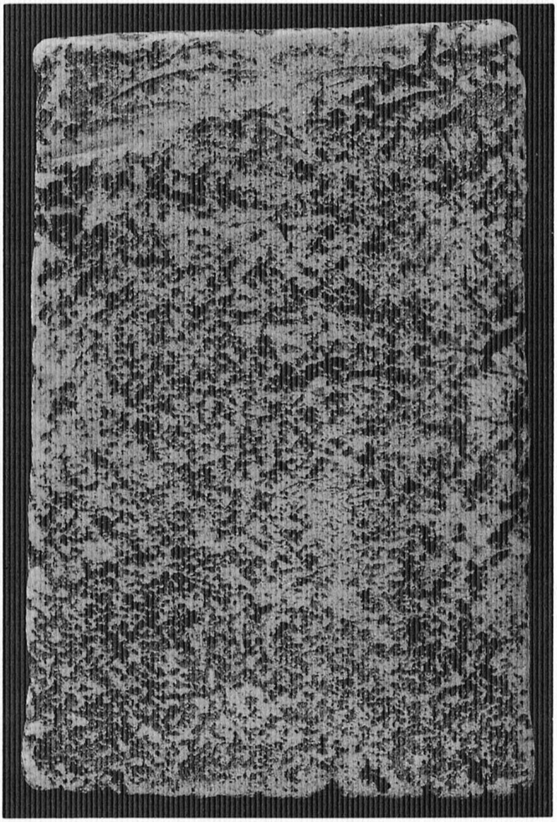
สำหรับพิมพ์ด้านหลังกระดาน นั้นจะมีรอยกระดานเป็นรอยบั้ง ๆ เหมือนพิมพ์ด้านหลังของพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่หลังกระดาน แต่ในพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ฐานแซมหลังกระดานจะหายากมาก

วลีเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของพระสมเด็จ พิมพ์ฐานแซมในอดีตที่ว่า "อกร่อง หูยาน ฐานแซม"

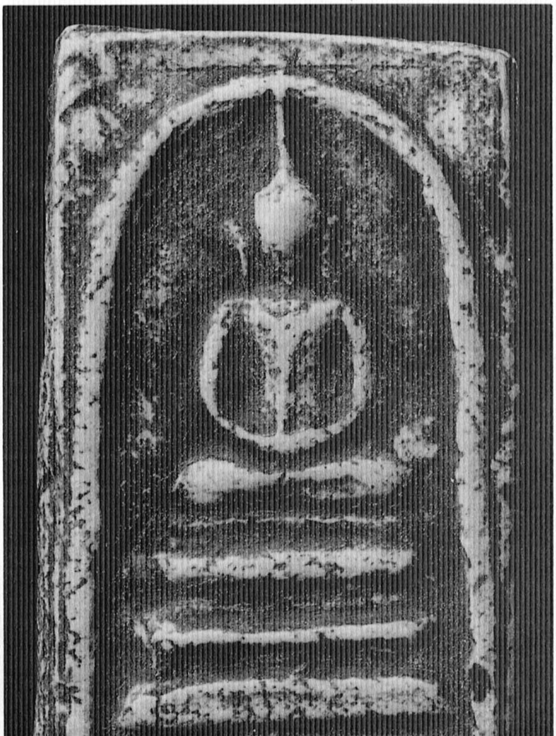
คำว่า "อกร่อง" สำหรับพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ฐานแซม นั้น บริเวณพระอุระในความเป็นจริงแล้วจะไม่ปรากฏร่องลึกลงไปลักษณะของพระอุระตามภาษาในวงการเราเรียกว่า "อกตัน" แต่ถ้าพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ฐานแซมองค์ใดที่กดแม่พิมพ์ได้คมลึกและติดชัด จะปรากฏเส้นสังฆาฏิแล่นจากกึ่งกลางพระอุระลงมาจรดพระนาภี ดูเผิน ๆ คล้ายกับอกร่อง แต่หากพิจารณาให้ละเอียดแล้วเส้นสังฆาฏิดังกล่าวจะเป็นเส้นนูนขึ้นมา มิใช่เป็นรอยลึกลงไป เราเรียกเส้นนี้ว่า "เส้นสังฆาฏิ"

ส่วนผสมของเนื้อที่นำมาสร้างพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ฐานแซม จะมีมวลสารและส่วนผสมต่าง ๆ มากกว่าพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์อื่น ๆ สำหรับผิวของพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ฐานแซม รอยพรุนของรอยรูเข็ม รอยปูไต่ เม็ดพระธาตุ และรอยแยกตัวของเม็ดพระธาตุ ตลอดจนรอยครูดจากการตัดขอบด้านหลังขององค์พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม จะเหมือนกันทุกพิมพ์

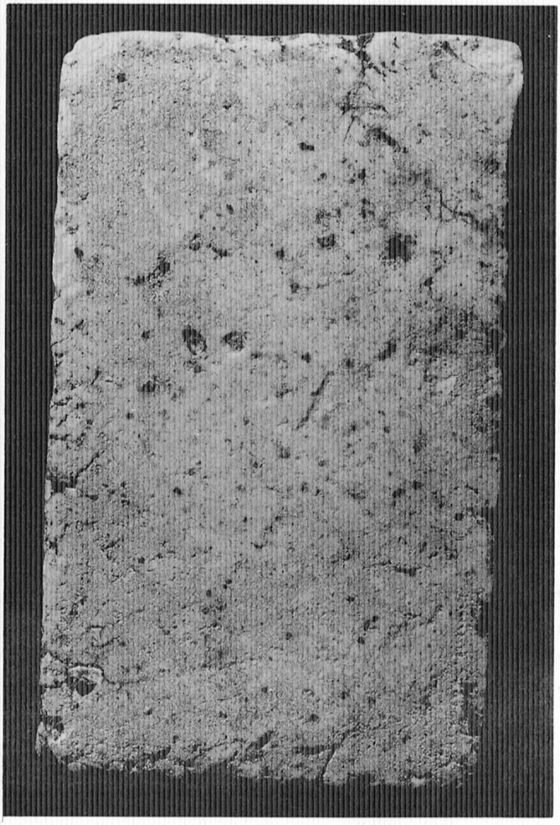

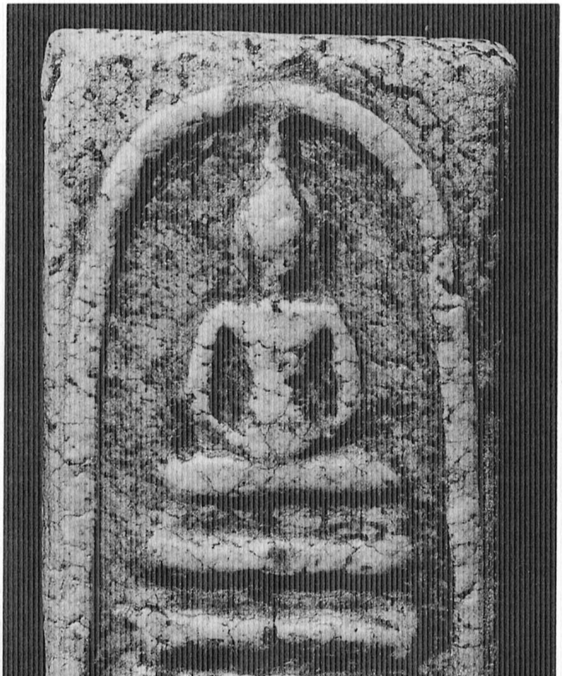
พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ฐานแซม (ด้านหลัง)

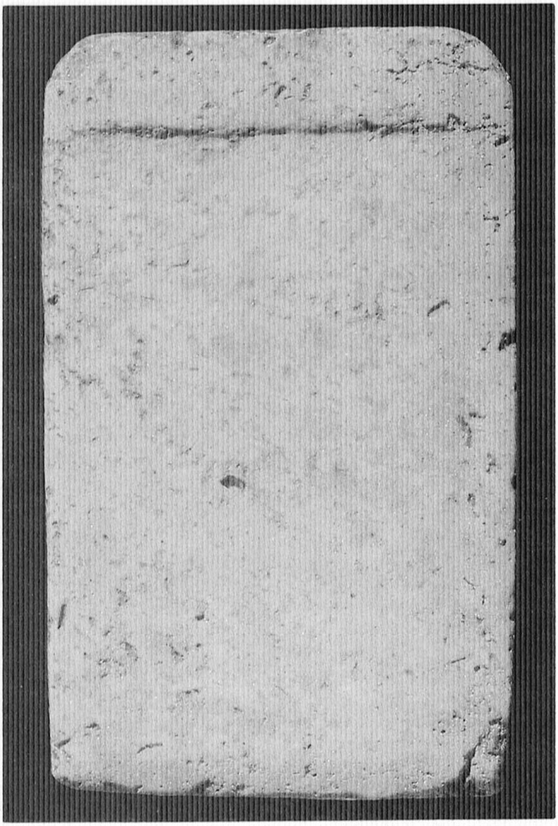
พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ฐานแซม (ด้านหน้า)

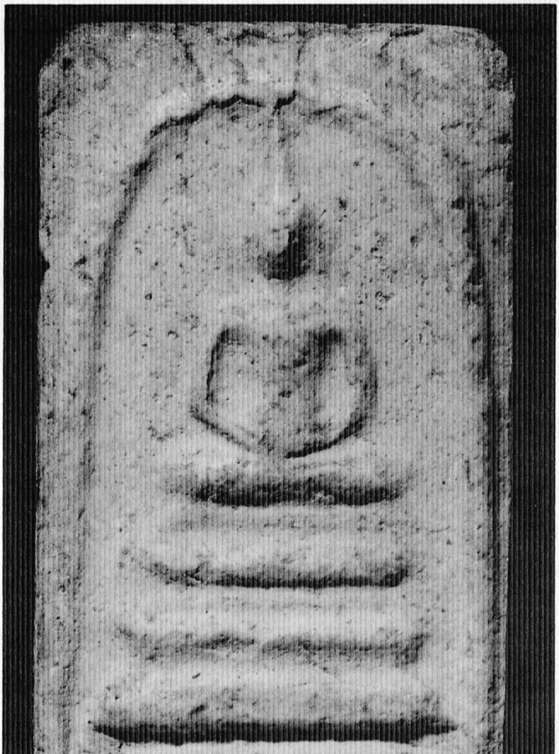
พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ฐานแซม (ด้านหลัง)

พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ฐานแซม (ด้านหน้า)

พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ฐานแซม (ด้านหลัง)

พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์ฐานแซม (ด้านหน้า)

พระสมเด็จ วัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์เกศบัวตูม

สำหรับพิมพ์เกศบัวตูมนี้ ได้รับการเรียกหามาตั้งแต่ชั้นพ่อ ชั้นปู่ สาเหตุที่เรียกกันว่าก็เพราะว่า พระเกศขององค์พระจะมีลักษณะเหมือนดอกบัวตูม โดยเฉพาะองค์ที่ติดชัดจะเห็นชัดเจนมาก ผิดกับพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์อื่น ๆ เช่น พิมพ์ใหญ่ และพิมพ์ฐานแซม มักจะเรียวยาว พิมพ์ทรงเจดีย์มักจะมีรอยหยักคล้ายพวงมาลัยครอบพระเกศ

พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์เกศบัวตูม ศิลปะของแม่พิมพ์จะแตกต่างกับพิมพ์อื่น ๆ ศิลปะของพิมพ์เกศบัวตูมจะเป็นศิลปะนูนลึกและไม่ค่อยอ่อนช้อยนัก หนักไปทางเน้นความหนาและสง่างามองค์ประกอบต่าง ๆ จะดูหนาแข็ง ไม่ว่าจะเป็นช่วงจากหน้าตักขององค์พระมาถึงฐานชั้นล่างสุด เส้นหน้าตักและเส้นฐานจะหนาเป็นแท่งผิดกับพิมพ์อื่น ๆ เส้นซุ้มครอบแก้วจะหนาใหญ่เป็นพิเศษ เหมือนนำหวายผ่าซีกมาวางไว้บนพื้นขององค์พระ

นอกจากพิมพ์หลักต่าง ๆ ของพระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม ที่แยกออกเป็น ๔ พิมพ์แล้ว ในแต่ละพิมพ์ยังแยกย่อยออกไปอีก เริ่มตั้งแต่พิมพ์ใหญ่ แยกออกเป็น ๔ พิมพ์ พิมพ์ทรงเจดีย์ แยกออกเป็น ๕ พิมพ์ พิมพ์ฐานแซม แยกออกเป็น ๔ พิมพ์ สำหรับพิมพ์เกศบัวตูมนี้ค่อนข้างสร้างความสะดวกในการศึกษา เพราะมีอยู่พิมพ์เดียว

ในวงการพระเครื่อง พระบูชานั้น พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์เกศบัวตูม มักจะหาได้ยาก ยิ่งองค์ที่ครบสมบูรณ์ สวยงามแล้วยิ่งกว่างมเข็มในมหาสมุทร

การดูพุทธลักษณะของพระพิมพ์นั้น พระเกศจะมีลักษณะเหมือนดอกบัวตูม อันเป็นเอกลักษณ์ที่เรียกชื่อพิมพ์ หากใช้ความสังเกตพิจารณาเฉพาะส่วนของพระเกศจะพบว่าตรงโคนพระเกศจะมีรอยหยักคล้ายพวงมาลัยครอบโคนพระเกศอยู่ จุดสำคัญประการหนึ่งของพิมพ์เกศบัวตูมคือ บริเวณพระนลาฏ (หน้าผาก) จะเอียงลาดจากบริเวณคิ้วขึ้นไปรองรับโคนพระเกศ แต่ไม่ใช่ลักษณะของหน้าผายุบ เป็นการค่อย ๆ เอียงลาดจากล่างขึ้นบน อันเป็นเอกลักษณ์ของแม่พิมพ์

ในองค์ที่ติดชัดนั้นท่านผู้อ่านจะเห็นพุทธลักษณะชัดเจน ส่วนในองค์ที่ติดไม่ชัดนั้น ส่วนในองค์ที่ติดไม่ชัดนั้น หากเพิ่มความสังเกตให้ละเอียดถี่ถ้วนขึ้นก็จะสามารถพบเห็นได้ แม้จะยากขึ้นบ้าง แต่หากมีการฝึกฝนและผ่านประสบการณ์พอสมควร ก็จะสามารถพบเห็นพุทธลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์ของแม่พิมพ์ได้ชัดเจนในองค์ที่พิมพ์ติดไม่ชัดนั้นก็ยังใช้หลักการ "ดูพิมพ์" เป็นหลักเช่นเดียวกัน ซึ่งเมื่อมีความชำนาญถึงระดับหนึ่งก็จะมีร่องรอยให้สืบสาวลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์ของพระพิมพ์เกศบัวตูม

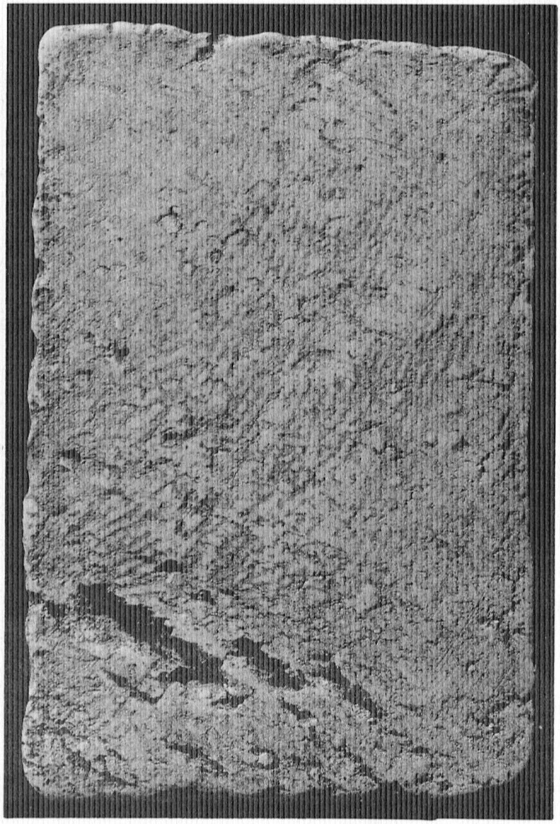
นอกจากจุดสังเกตบริเวณพระนลาลาฏ (หน้าผาก) และพระเกศแก้ว หากพิจารณาพระกรรณ (หู) ขององค์พระทั้งสองข้างจะพบว่า ศิลปะแม่พิมพ์ของพระพิมพ์เกศบังตูมนี้ช่างผู้แกะพิมพ์ได้ง่าย ทอดพุธลักษณะแห่งองค์พระพุทธปฏิมาออกมาได้เด่นชัดที่สุด โดยพระกรรณจะเป็นสันนูนและเป็นสันโค้งหนา ลักษณะคล้ายหูบายศรี แต่อยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสมงดงามมาก ลากยาวทอดลงมาบริเวณอังสา (บ่า) ทั้งซ้ายขวา ซึ่งเนื้อบริเวณหัวไหล่ทั้งสองข้างลงมาถึงรักแร้จะหนามากเป็นพิเศษ แตกต่างจากพุทธลักษณะของพิมพ์อื่น

แม้ศิลปะของพระพิมพ์เกศบัวตูมจะค่อนข้างล่ำสัม แต่ก็มีจุดสังเกตอันเป็นลักษณะเฉพาะของแม่พิมพ์ เริ่มตั้งแต่หัวเข่าซ้ายขององค์พระจะกลมมน ส่วนหัวเข่าด้านขวาจะมีลักษณะโค้งและลาดเอียงมากกว่า จุดสำคัญประการหนึ่งถ้าท่านผู้อ่านที่เคารพพิจารณาให้ดี ในบริเวณหน้าตักขององค์พระค่อนข้างมาทางด้านขวาจะพบฝ่าพระบาทยื่นออกมาจากใต้หน้าตักชัดเจน ดังที่คนสมัยโบราณเคยเปรียบเทียบไว้ว่า "พระพุทธลักษณะของพระสมเด็จฯ นั้น ท่านมีพุทธลักษณะครบอาการ ๓๒ ประการ"

ลักษณะอาการ ๓๒ เป็นลักษณะแห่งความครบถ้วนบริบูณ์ของมนุษย์ ซึ่งเราใช้เปรียบเทียบความสมบูรณ์พร้อมสำหรับพระสมเด็จฯ ที่สร้างขึ้นโดยเจ้าประคุณสมเด็จพุฒาจารย์ (โต) พรหมรังษี หากศึกษาโดยละเอียดจะพบว่าจะมีความสมบูรณ์เหมือนลักษณะของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นพระกรรณ พระกร เป็นต้น

ลักษณะของฐานที่รองรับองค์พระของพระพิมพ์เกศบัวตูม พิมพ์ต่าง ๆ ของพระวัดระฆังโฆษิตารามนั้น ฐานที่รองรับองค์พระ แม้จะมีความใกล้เคียงในรูปร่างลักษณะจำนวนชั้นของฐาน แต่หากพิจารณาให้ลึกซึ้งแต่ละพิมพ์ก็จะมีเอกลักษณ์ ในบางพิมพ์ระหว่างฐานแต่ละชั้นจะปรากฏรอยเส้นเล็ก ๆ ที่เราเรียกว่า "เส้นแซม" ใต้ฐาน หรือใต้หน้าตัก เช่นในพระสมเด็จวัดระฆัง โฆษิตาราม พิมพ์ใหญ่ ในพิมพ์ที่ ๑ และพิมพ์ที่ ๒ จะปรากฏเส้นแซมในด้านหน้าตักขององค์พระ ในพิมพ์ทรงเจดีย์จะมีเส้นแซม ใต้หน้าตักในบางพิมพ์ ส่วนพิมพ์ฐานแซมจะเห็นเส้นแซมในหน้าตักและระหว่างร่องฐานชัดเจน สำหรับพระพิมพ์เกศบัวตูมนี้เส้นแซมที่ปรากฏจะมีลักษณะเฉพาะบางประการที่แตกต่างจากพิมพ์อื่น ๆ กล่าวคือ เส้นแซมที่เกิดในพระพิมพ์ใหญ่ พิมพ์ทรงเจดีย์ และพิมพ์ฐานแซมนั้น เส้นแซมจะเป็นเส้นที่ติดอยู่กับผิวพื้นขององค์พระ

เหมือนกับเส้นแซมเกาะติดอยู่กับพื้นผิว ส่วนเส้นแซมของพิมพ์เกศบัวตูมนั้นจะมีรอยฐานเล็ก ๆ ขึ้นมาก่อนที่จะเป็นเส้นแซม ดูเหมือนกับว่าเส้นแซมที่เกิดขึ้นนั้น มีฐานเล็ก ๆ มารองรับอีกชั้นหนึ่งก่อนที่จะถึงพื้นล่างขององค์พระ ซึ่งจะสังเกตลักษณะดังกล่าวได้อย่างชัดเจนในบริเวณเหนือฐานชั้นที่สอง

พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์เกศบัวตูม (ด้านหลัง)

พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์เกศบัวตูม (ด้านหน้า)

พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์เกศบัวตูม (ด้านหลัง)

พระสมเด็จวัดระฆังโฆษิตาราม พิมพ์เกศบัวตูม (ด้านหน้า)

กราบขอบพระคุณ

ขอกราบขอบพระคุณ พระคุณเจ้า ผู้บังคับบัญชา ท่านผู้มีเกียรติ ญาติสนิทมิตรสหาย ที่เคารพนับถือทุกท่าน ที่กรุณาให้เกียรติมาร่วมรดน้ำศพ เป็นเจ้าภาพและร่วมพิธีสวดพระอภิธรรม นำพวงหรีดมาเคารพศพ แสดงความเสียใจ มอบปัจจัย บำเพ็ญกุศล ตั้งแต่คุณแม่ยุคคล วงศ์ทองคำ ถึงแก่กรรม เมื่อวันจันทร์ที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๔๒ จนกระทั่งมาร่วมเป็นเกียรติในงานพระราชทานเพลิงศพเป็นกรณีพิเศษ ในวันเสาร์ที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๔๒ รวมทั้งเจ้าของบริษัท พรีเชียส์ แมกกาซีน จำกัด ได้มอบประวัติท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) พรหมรังษี วัดระฆังโฆษิตตาราม จัดพิมพ์ในหนังสืออนุสรณ์เล่มนี้ เป็นการเผยแพร่ความรู้อันเป็นประโยชน์ รวมไปถึงผู้เกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้ช่วยเหลือนานาประการในงานครั้งนี้ เป็นไปด้วยความสะดวก เรียบร้อยทุกประการ

ขออานิสงส์แห่งการร่วมบำเพ็ญกุศล จงเป็นผลดลบันดาลให้ทุกท่านที่เคารพ ประสบความสุขความเจริญ คิดสิ่งใดสมความปรารถนาทุกประการ

หากมีสิ่งใดขาดตกบกพร่อง เจ้าภาพใคร่กราบขออภัยมา ณ โอกาสนี้ด้วย

คณะเจ้าภาพ